

En este material encontrarás actividades que te ayudarán a poner en práctica el conocimiento que tienes sobre la lectura y la escritura de nuestra lengua mazateca, a través del trabajo con diferentes tipos de textos. La finalidad de este material es que sigas interesándote por aprender más sobre la lengua escrita.

Te invitamos a descubrir todo lo que puedes conocer a través de este módulo.

Jè xon xokjii jí koansjait'alii xá xi n'ión tse koansenkoolii nga koanlii jos'in s'ichjáiin kjoachjine xi tísokólii ts'e jos'in s'exkia kao jos'in chji nga kao énná, jñani nga xink'ái xingá s'in s'enda xon xi sixákoai. Jè kjoachoyà xi tijná kuiní nga kàtamatséya kjoatsjoachali t'ats'e jos'in chji.

Fajintokònlàijjin nga tjasjaiyasai ngayejee xi koan jchaxkoin i ngaya xokjii.

DISTRIBUCIÓN GRATUITA

TOXKA B'ATJIBÍSON

én nįmą • én jama • én naxínnì • mazateco Alta • én nįmą

Libro del adulto
Xon xi ts'e chjota jchíngaa

Leo y escribo en mi lengua

Mazateco Alta

B'exkia k'oa kja nga kao énná

Én naxínnì chjota nanguiny'án

Leo y escribo en mi lengua. Mazateco Alta • B'exkia k'oa kja nga kao énná. Én naxínnì chjota nanguiny'án

én nįmą • én jama • én naxínnì • mazateco Alta • én nįmą • én jama • én naxínnì

MEVYT ... Modelo
Educación
para la Vida
y el Trabajo

Créditos a la presente edición

Coordinación académica
Sara Elena Mendoza Ortega
Elisa Vivas Zúñiga

Autoría
Javier García Martínez

Colaboración
Rocío Flores Fernández
Adriana Martínez García

Adaptación
Guillermina Duarte Hernández

Asesoría y revisión pedagógica
Guillermina Duarte Hernández

Revisión técnica
Adriana Martínez García
Elisa Vivas Zúñiga

Coordinación de elaboración de materiales educativos
Rocío del Carmen Cruz Pérez

Coordinación gráfica y cuidado de la edición
Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Seguimiento al diseño
Jorge Nava Rodríguez
Ricardo Figueroa Cisneros

Seguimiento editorial
María del Carmen Cano Aguilar

Supervisión editorial
Marlik Mariaud Ricárdez

Revisión editorial
Eliseo Brena Becerril
Laura Sainz Olivares
Hugo Fernández Alonso

Diseño
Jorge Guillermo Aguilar Picasso

Diagramación
Adriana Peña Cervantes

Ilustración
Irvin Richard Zela Vázquez
Vanessa Hernández Guzmão

Ilustración de portada
Irvin Richard Zela Vázquez

Fotografía
Lizeth Arauz Velasco

Leo y escribo en mi lengua. Mazateco Alta. MIBES 3. Libro del adulto. D. R. 2010 ©Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez 160, Col. Condesa, México, D.F., C.P. 06140.

Esta obra es propiedad intelectual de su autor, y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN *Modelo Educación para la Vida y el Trabajo.* Obra completa: 970-23-0274-9

ISBN *MEV y T Indígena Bilingüe con Español como Segunda Lengua:* 970-23-500-4

ISBN *Leo y escribo en mi lengua.* Mazateco Alta. MIBES 3. Libro del adulto:

Impreso en México

Xi fa'ait'à k'og jña kjit'a

Xibakó 4

Chog xi koganchjén 6

Jngoyà jngo 8

Xá jngo 10

Xá jaò 29

Xá jàn 48

Sichjén xi kjimaná jngo 71

Jngoyà jaò 76

Xá jngo 78

Xá jaò 97

Xá jàn 116

Sichjén xi kjimaná jaò 137

Xibakó

Jè xon xokji kja ndsaj, tsiníi xi én nima; én jama; én naxínni xi ts'e ni'yá nòkjoaj k'oa, xi s'a tichòt'àyàì ngaya xi ts'e *B'exkia k'oa kja nga kao énga*. Jótondani nga tichòt'àyàsai ts'e kjoachjine xi tjina títjòn, ngo ni i sikixiyai kjoachjineli jos'in nga nda kuinòkjoa kao jos'in koanli chji nga kao éni, to jmeni xi koantsjoali, to jmeni xi koanchjéni nga k'uet'axoin.

Jè Xon xi ts'e chjota jchinga, koasenkaóli jos'in s'exkia kao jos'in chji, fíndokaoní kjoachjine xi tsak'ièts'iajoaj nga títjòn xi ts'e én nima; én jama; én naxínni. Jè xà xi koan k'oa's'in kis'enda jos'in bakinli, kjinikja'aitsjeén jmeni xi tsjoachai kao jmeni xi tjínèli koanli, xi to je malii kao xi s'a chòt'àyàì. Tinchjákoaj xá xi tób'ailli ánni nga koanxátiyani k'oa koantseya kjoachjineli.

Jè Xon xi ts'e chjota jchinga nguì jngo xon tjent'a xi ts'e Xon s'exkia, Jè xon xokjii, kuiní kjoanda xi tsjoali nga tsjoá bijbì kàkamatsjoachai jos'in s'exkia kao jos'in chji. K'iana k'uéxkia koansjaili najmí xi naskánatsò, joni najmítsjoa, najmíxkoon, kjoajnda, én naskátsò, to jmesanii xi naskánatsò, kao kjoachjine xi ya tjín ya 'ndeli.

Jè xi koansenkagolì k'ìanga chót'ayài jè xá xi fa'ait'à xonlì, tìb'aì jngolì jngo Xon xi fa'ait'à éen xi ya koan kjoásjajin jos'ìn chji nga kao énlì.

Choyàní jìn nga koantsjoachai jme xi kjit'a xon xokjii, ánni nga tsjoá koan sichaáin ya jin kjoabijnachonlì kjoachjine xi ì sokòlì.

Jè nd'ia xi kjoachjinele chjota jchínga bánèntsja xi nangui Jnróye tíjna, kao xi Naxintsje tíjna, jngo kjoatjaòcha tsjoálì nga k'òas'ìn tib'ènèlaj yaolì nga kichjóai kjoan'íonjin, tichòt'ayài nga tinìkixì yaolì nìxjin nganyaon.

Chog̃ xi koanchjén

! t'axonli xi sixákoai nga chót'ayàì nkjìn jkoyaa chog̃ koansjailì xi bakó xá koan, jèxi k'oatsò jos'in kujinafikao xá xi koan, k'og̃ tjinèlè nga nda s'ejintokòin jokjoan ánni nga jchaxkonni k'og̃ tsjoáli jngo kjoab'aitsjen jmenì xá tjiónda nga jngó jngó ngayaa.

K'iana jchaj chog̃ xokjii, kuí xi tìbakó nga ! k'uéts'igkoai nga chót'ayàì s'exkijjin jngo xon. !bi, n'ión ndani tsàkai nga nda kàtas'eyaxkoin ánni nga tsjoá jchaj jñani, k'iani k'og̃ anni k'uéxkiq̃ k'og̃ jós'in koanchjénli xi k'uéxkiq̃.

K'iana jchaj chog̃ xokjii, kuí xi tìbakó nga ! k'uéts'igkoai nga chót'ayàì jos'in s'enda jngo xon. Sijhain kjoamãña xi tjennguini bakó jme xi títsò jngo xon, jmé xon xi tínòkjoayani ninga tsì kjoán s'exkiq̃ ngayejee xon.

K'iana jchaj chog̃ xokjii, kui xi bakó nga ya k'uéts'igkoai xá xi koan nga k'uéxkiq̃ jngo xon. N'ión nda tsàkai tsà nda kjoàn koanjinli jotsò xon xi k'uéxkiq̃ ánni nga tsjoá koan k'uéndajinni xá xi tjió nga je s'exkiq̃. K'oati k'uéndai xá xi ma s'endayanda, nga kuiní xi koqkòlii jme xon xi tinixàkoai, ya skónanguili jókji, jós'in s'enda, jókjoan ngaya xi b'a. Xi koannij, sijjiet'ani nga k'uéxkiq̃ jngoi xon xi n'ión.

K'ìanga jchaj chog xokjii, kuí xi bakó nga je k'uéts'ìakoai nga sìchjain xi tichòt'ayài jos'in s'enda jngo xon. Títjòn jchaj jñani machjén, ánni nga n'ión machjénni, k'og xi kje koan, chót'ajin, jme xi xi tíchòbàyani, jós'in s'enda, jmé ngaya xi tjinle.

K'ìanga jchaj chog xokjii kuí xi bakó jme xá xi k'uéndai k'ìanga chjii jngo xon, sìchjénnii ndjá xi jàn mani:

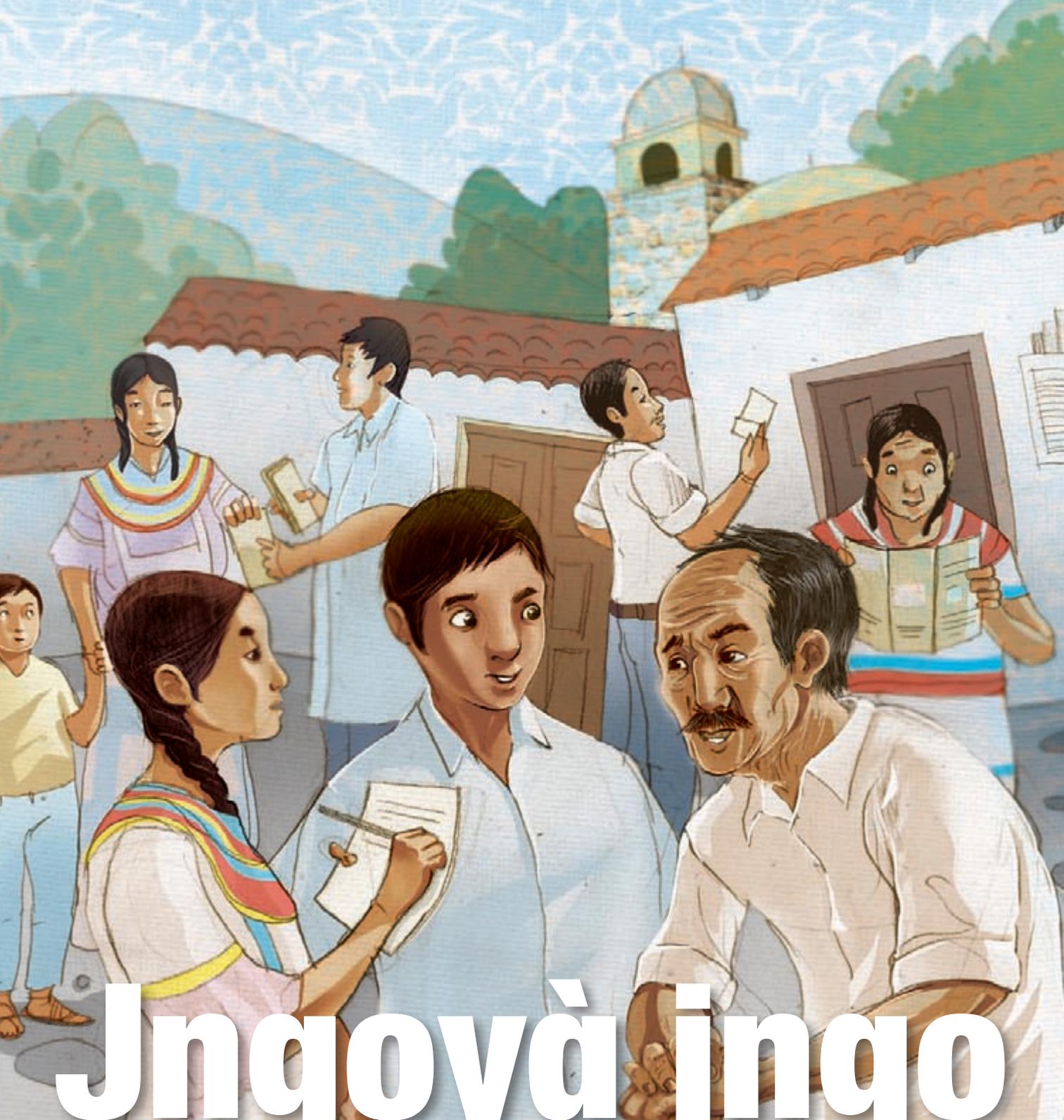
1. K'uéjndai jme xi chjii kao jos'in sìkoai, 2. Chjii xon xi k'uéndai k'og xi mani, 3. Chót'ajin k'og k'uéndayandai xon xi k'uéndai.

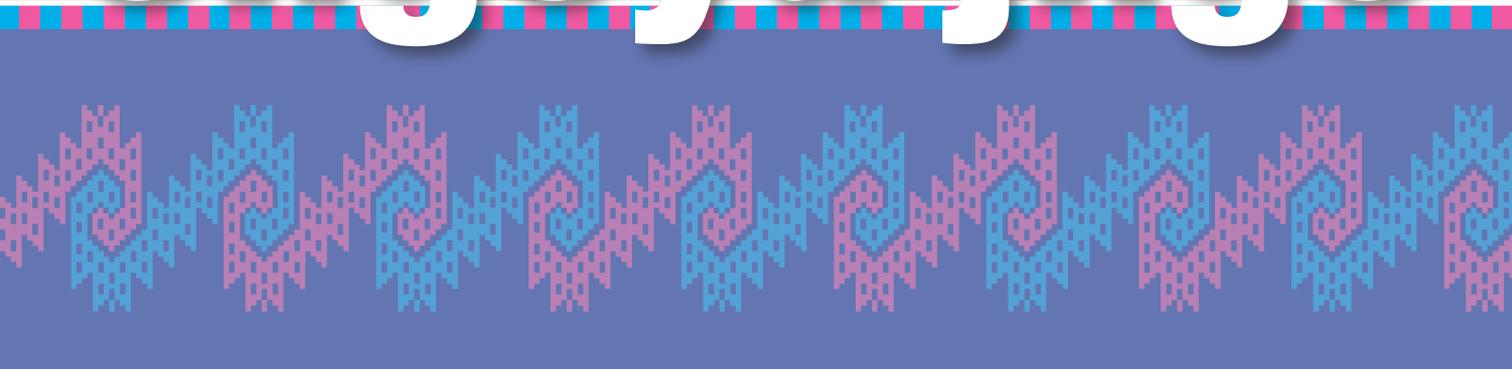
K'ìanga jchaj chog xokjii yaá k'uéts'ìakoai nga chót'ayàjin kjoachjinele éni nìnga si nga je ma yeje lii k'og yaá jchaj nga n'ión nkjì kjoa xi kje 'yaxkoin, xi s'a koanlii, nga kuí kjoachjine xi koasenkaoli k'ìanga chót'ayài jos'in chji.

K'ìanga jchaj chog xokjii kuí xi kujitsoyalii nga yatjen fet'a nga jngó jngó jtín xá xi tjiónda ya xon chòt'ayàli k'og yaá tjió xá xi k'uéndajin ánni nga sìngósònni ngajaò xon xi ya kàchòt'ayài, nga kuí xi sijéli nga sìchjain jmeni xi kàmali, jókjoan, jmé xi tjinle k'og jós'in machjén.

Jngoyà jngo

Xá xi s'echoa jngoyà

Jè nchjáaxti kao chjota jchíngaa:

- Sichjén kjoamàña nga koan tjennguini k'oakjuitsó é n xi tínchjat'a jngo xon.
- K'ueyaxkon yaole kao é n xi n'ión chjile xi nyat'a jngo xon.
- Skót'ayàkao jos'ín e'exkia xon nga n'ión.
- K'ueyaxkon xi tjinle kao jme é n xi sikat'oya nga jngó jngó jkoyaa xon.
- Sichjén kjoab'aitsjen s'ejnanda xi machjén nga chji: nga chji k'oa nga s'endayanda xi chji.
- K'ueyaxkon k'a jme xi machjéle énná.

Xá jngo

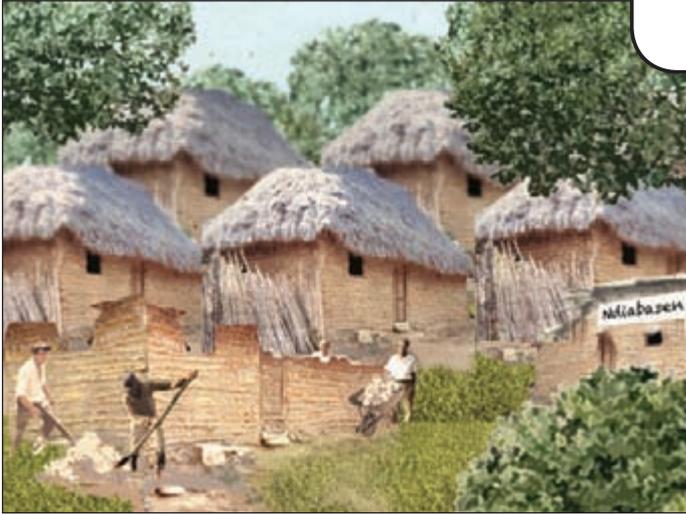
Xá xi s'echoq

Jè nchjáaxtií kəo chjota jchíngaa:

- Sənle najmíjchále naxinandá sichjén k'əo k'əokjuitsə jos'in majinle.
- K'uet'axkon éen kəo kjoəb'aitsjen xi tjinle jngo najmíjchále naxinandáa.
- Skót'ayà jos'in s'exkiə nga n'ión, sichjén én tsjoa kəo én ba.
- Skuəxkon jos'in machjén kəo kjoəb'aitsjen xi tsjoá nga s'enda jngo xon.
- Skí k'əo k'uendayanda jos'in chji jngo xon nìjngoyà.
- Skót'ayàjin jos'in machjén choəchji xi ngósòn kəo xi sənjin sən-a nga kəo énná.
- K'uet'axkon jos'in nìkatjiójtín yaole nga s'enda jngo xon.
- K'ueyaxkon jos'in chjile xon xi tísíxákəo.

Chótsenlǝj sén xi kjit'a nanguiniǝ.

Jiǝ ndí xé, ¿a kǝn k'ǝǝ k'uéyanajmínái jngo najmíjcháǝ naxinandá xokjiǝ?

T'èndajin kjoachjónangui xi tjió nanguiniǝ k'ǝǝ chobàyaño kǝǝ xi ñatjen chòt'ayài.

¿'Yáni xi matsen ya sén xi kàchòtsenlǝj, jòkjoan k'ǝǝ jmé xi tjiós'ín?

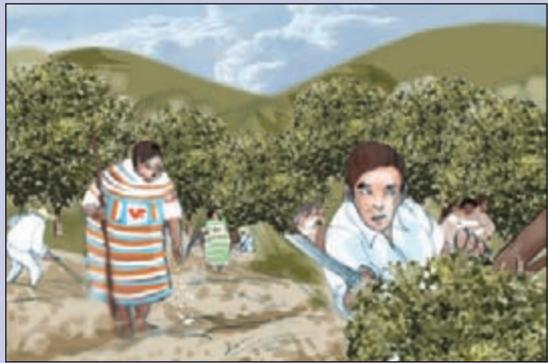
¿Jñáni axǝ k'íáni nga machjén jngo én najmíjcháa?

¿Jós'ín machjén jngo én najmíjcháa?

Chótsenlaj sén xi tjió nanguinii, k'og t'èndajin kjoachjónangui xi tjió nanguinii.

Najmíjchále naxinandá Laotee

Jè chjotg xi ja'aikatiò tíjtòn i naxinandána, yaá kinroani ya naxinandá Ni'yá, jñájcháni so'nde xokjii k'iganga kui nixjiin, najmé xó, najmá xó ja'ai k'ientjè, tonga to chanxó i koangale, to chanxó i tsakatió k'og koankjin.

I tsakatiò tíjtòn ya jña “Ndá Lòxg” kao jña “Yángaá” 'mì, tonga nga tsabe k'iganga tsin nandaa ya 'nde xochoon, k'ia ja'akatiò ka ya “Ndá Yánra” kao ya “Laotee”.

Nó ño yobá kao xja'aón jaò kan kao jin (1948) kiskanntjài chinróle 'nde xokjii chjota xi ya ts'e, tseeé kjoasi kis'ejna nga kui nixjiin, kinik'ién, naxín kis'e'ndójbet'a ndí chjota xi kui kjoa kiskanntjài.

Nd'aj, jè naxinandá “Laotee”, jeè kjiman'ión, kuila nga ñaki chjota síxá xi ya tjin.

¿Jmé xi títsò tsàk'og é n nájmiýchá xokjii?

¿'Yá chjota xi nchjayani é n nájmiýchá xokjii?

¿Jmé kja'aín xi bakinle tsàk'og é n nájmiýchá xokjii?

T'èxkiḡi xi n'íón jè én “Najmíjcháḡe nḡxínandá Laḡtee”, xi kjuḡe kḡoḡn, tikakìnkjaolḡi xínkjín kjoḡ, k'oḡs'in jḡs'in tíjna choḡ xi tíjnachḡya jngo nanguinij̄.

Íl'mì én nḡjmíjcháḡ:

Kixiya nandáa.

Jè chjḡḡa xi ya
ja'aikatiò tíjtón yḡá
kinroani yḡ:

Tsak'iechḡya chinróḡe
nḡxínandáḡe.

Kjoḡbixkàn kis'e
k'íḡanga:

Najmíjcháḡe
nḡxínandá Laḡtee.

Tsakinyaxìn jñani
tsakatjiò tíjtòn,
yḡ Ndáyánrḡ kḡo
Laḡtee ja'akatiò kuí
nga:

Nḡxínandá Ni'yá.

T'èxkiqj xon xi tjna nanguinij.

A tjijinli nga...

Jè xi kjoqs'eyangjmíi kuiní éni xi ñaki k'oatjín xi k'oqkoan nixjin xi toje ja'ato.

K'iangá éni ngjmíjchá nòkjoqyani, b'axkíj chjota, 'ndee, kao to jmeni kjoq xima n'ión nìkja'aitsjenyà.

K'iangá chji jngo kjoqs'eyangjmíi xi ts'e chjota axo xi ts'e jngo naxinandáa, s'et'aá éni joni kja'aínle, sáa, nóo, chan, k'iani k'oqkoan kao jñani k'oqkoan, s'eyangjmí kjoq xi koan, anni k'oqkoanni. K'oqs'in s'eyangjmí jos'in k'oqma, jomani nga fits'ia kjoq, nga findo kao jo sa'nda fet'a.

Jè éni ngjmíjcháa tjin xi t'ats'e kjoqbjnachon, joni kjoqbjnachonle jngo chjota, jngo 'ndee. K'oáte tjinle éni ngjmíjcháa jngo 'ndee, jngo yáa, jngo lajoo, jngo nd'ia, jngo jtín chjota, jngo xále naxinandáa, kao tojmeni, ngayejeje xi tjin i so'ndee.

Koán chí tojmeni xi kjima xi tífa'ato, koán ngjmíjchá k'uín, tsà maije, ngjmí ts'e xi kjima xi tífa'ato k'uín.

T'èxkiḡi kjoḡ xi tjió nanguinii k'ḡḡ tḡḡḡ nda kjoàn tḡsèññoi, xi kjuḡ kḡḡḡ, jḡḡḡ chḡḡ kjinèngakjá X t'éjñai jñani b'akḡḡḡ, tsà yḡní jñani jaon tsò, axḡ yḡní jñani mai tsò.

<i>Kjoḡ</i>	<i>Jaon</i>	<i>Mai</i>
<p>! ngxinandána tíjna jḡḡḡ nguijao xi n'ión tse ngan'ión tjinle, tjin chjḡḡ xi ya kjué sén nixjinle, ya síkatió'n'ión, ya changale kjoḡb'aitsjenle.</p>		
<p>Jè nd'ia jña kòt'ayà xtiḡ xi tjin i 'ndeng, nànda xó nó ño yobá kḡḡ xja'aòn jaò kan kḡḡ xja'aòn jàn kis'enda.</p>		
<p>K'iḡḡḡ kjuḡ so'ndee, jtsíngà ngayejee xi tjin jñani tiyosòán kḡḡ so'nde xi tjin jña xìn.</p>		

Nd'ḡḡ nga k'uéxkiḡi énnḡ xi tjió nanguinii, tichjáin jos'in nókjḡḡ nga tsjoa kḡḡ nga ba tjínná.

- Tsò xi b'éngjímí ndí chjḡḡ jchíngḡḡ, ñaki jñájchá n'ión xó ngayejee 'nde xḡkjii ngas'ḡ.
- Xi jtsḡin jin 'nde xḡchoon tojo k'ḡḡn'iaì jin jokis'in chjḡḡ jchíngḡḡ jin, tojo jḡḡ, tojo ngjímá b'èntjài jin k'ḡḡ n'ión chjḡḡ nixá ni jin.
- Jñána ki nd'ia, a liḡme xi tḡ tjínni, tḡ xo'baá sa kjiḡ yḡ Ndálòxḡḡ jñani tsakatió ndí chjḡḡ jchíngḡḡ jin ngas'ḡ.
- Yḡ Yáḡḡḡ jeé tḡ tjíchḡḡ sa nd'ia kjiḡ, nd'ḡḡ tsjoá kjima jñájchá nguìndiani 'nde xḡchoon.

- Jè ndí chjotə xi kisik'ientjaì yaole 'ndena jin litonroà nixjiin chajin, kjoḡ'aítsjenyà xále tok'ia sa'ndaḡ.
- Jè xti xi s'ḡ kjimajchíngaa nd'ḡi, jngok'à ñaki to ñakjin binyáxkonle, nìkjaòní jin xi t'ats'e tsà tsjoá i kàtabatiò tsàkai ánni nga koḡn x'inkjoḡni ndí 'ndena jin.

Nda t'èjintokòin...

K'ìḡanga k'uéxkiḡi xi n'íon, tjinèlḡ tjennguini sik'iéjnandai jos'in k'uéxkiḡi, xi tsònilḡ éen, tjinèlḡ nkjin k'aḡ chòt'ayàkoḡi ánni ngatsi koḡnskájinnilì nga je kjoàn k'uéxkiḡi xi n'íon k'oḡ tsjoá s'elìi kjoḡn'ióntokón josii nga je kjoàn kui kjoḡ xi kjima.

Chjuéjin jngoi najmí xi matsjoachai xi nroát'a Xon s'exkiḡi, nkjin jkoyaa chót'ayài jos'in s'exkiḡi. T'ènajmìlḡ xìngui jmenì xi k'uéxkiḡi. Xi kjuḡt'ani k'ìḡ t'èndajin xi itsò:

- ¿Jótsò xi fa'aya jkoi kḡo xi fa'ajin nìmalì nga b'èxkiḡi?
- ¿Jókoḡanni koḡnlii s'exkiḡi?

T'èxkiq̄i xon xokjii.

Chándeéé tjin xóle kjoatsjoa kjoasjaiya niḡjiin, sáa, nóo, ngayejee najmíjchále 'ndeḡe, ngo ni tsak'iéts'iaḡkq̄o nga tsakásjaiya én xi meḡe skue. Yq̄ tíjtòn ki jña nya xon s'exkiq̄ xi tíjna yq̄ ngxínandá “Ni'yá” ján, ki kòtsenḡe xon xi yq̄ nya k'oq̄ tsakìn-ya k'a xi koḡnchjénḡe, tḡnga k'iaḡnga tjó'ndeḡe nga k'oq̄ nd'iale xon xokjoan, iḡkjoan xi kinijéḡe: jngo sénḡe xon xi bakó jñani tíjnani, jngo xon sénḡe jñani tḡ nkjaín matsen, xon xi síchén nga tjuéjin chjotaxáa k'oq̄te jngo xon xi sijngoyá xi yq̄ tsak'aìḡe.

¿Jós'in fa'aitsjenlii, ánni nga k'oq̄kjoan xon kinijéḡe Chándeéé?

¿Jñá sanii nga síjé xon xi k'oq̄kjoan jokjoan xon xi kinijéḡe Chándeéé?

T'èxkiq̄i k'oḡ tijngoyái jme xi tínijélii ì ngaya xi tijná nanguinij.

Xi nijéle xi xijngoyà xon		
Kja'aínle:		
Méndez Jos'in b'ét'a n'aile	Flores Jos'in b'ét'a ngle	Vicente Kja'aínle
'Yá jèni: ☐ C ☒ X Nóle: <u>28 nó</u>	Nga kitsin: <u>1981 chq̄n me 03</u>	CURP: RFC: <u>MEFV810103 RV5</u>
Jós'in tijná: ☐ Tijná tojé ☒ Jeé tsakixan	Kjoq̄chjine xi tjinle: Xi kjoachjine jame ng'a	Xá xi s'in: Xi kjoq̄chjine ng'a tjiókot'ayá
'Nde jña tijnani:		
Xingui Natso 3 Ndíáa xkj.	'Ndeq̄ C.P.	Ni'yá Jña batéxomale
		Nqxintsje Nqxinandá tíjjonle
N'ókichq̄ jña ma nòkjoq̄le:		
Ya nd'iale		Xi b'a jña b'amje

T'èt'ai jmé xi nijélii ì xon xokjii.

¿Jè xi tínijélii, jós'in kōq̄n sātíoch'in tsàk'oḡ k'ìanga chjii.

Tijngoyaí i xon xokji tíjnaḡ jmeni xi síjélii nga jngó jngó ngayaḡ.

Xi nìjéle xi xijngoyà xon

Kja'aínle:

Jos'in b'ét'a n'aile

Jos'in b'ét'a nḡle

Kja'aínle

'Yá jèni: C X

Nga kitsin:

CURP: _____

Nóle: _____

RFC: _____

Jós'in tíjna:

- Tíjna tojé
 Jeé tsakixan

Kjoachjine xi tíjné:

Xá xi s'ín:

'Nde jña tíjnani:

Ndiáa

xkḡ.

'Ndeḡ

C.P.

Jña batéxomale

Ngxinandá tíjtònle

N'ókichḡ jña ma nòkjoḡle:

Ya nd'iale

Xi b'a jña b'amje

Jè xon nìjngoyà jameé je ñaki to kjoanda ngayejee jokjoan, ngantsjai nga kui kjonangui kja'aínle chjḡḡḡ, jñani ts'e, k'iani kitsin, jme xá xi s'ín, to kui ján xi b'antjaiyajin sak'oḡ jme kjoḡ xi b'ásjai ya nd'ia jña síjé. Maá s'endajin basents'iani jngo xjoḡ, sa'nda jaò jàn xjoḡ xon. To b'èñá k'iangá 'mi ch'ásjai xon sénli xi machjén nga tjuéjin chjḡḡḡxáa, tsen tsen tíjín jmeni én xi s'et'a, joni nga 'mì je ya nd'ia jñani ma chjàya taon, k'oáte kja'aí én nìjélii. Jè xi ikjoan xon síchjén jení nd'ia joni jña tíjó chjḡḡḡxáa, jña s'ejnatjaò taon, nd'ia chjinekki, nd'ia chjinexon, nd'ia jña s'exkiḡ xon, nkjin sa, ngayejee nd'iaḡ jñani kjoan'ión machjénle b'ét'axon jme xima xife, 'yá xi ya fichó, jmé xi fichó síjé k'oḡ k'íani, ánni nga tíjónile choḡle ngats'i xi ya síchjeén.

T'èxkiq̄i xon xi tijn̄a.

Jè Chándeéé Sosa Ni'yá ts'e, xi nchjani Ngx̄intsje. Jè yáá síxá jñani chján Niqx̄tila t̄jain, xi t̄jna yá ndiá fi jk̄o nindo ján, yá xki tejàn, yá xingua “X̄ingui Ndits̄in”, k'oḡ jè Chándeéé, t̄e kuini ndiá jña t̄jna, t̄onga yá xki kanjngo. Jè Chándeéé b'asje'aá sak'oḡ ni x̄jinl̄e nga fikòt'ayà nga maxòon yá jña sakóyale chjota jchingaa, tsò jè, jesa xó kjima choale k̄ji k̄oḡ nga b'èxkiq̄ k'oḡ jexó tsjoále k̄joan'ión-jin yaole nga k̄oḡi k̄jònanguiya k̄joḡ xi ts'e 'nde l̄e yá jñani nya xon s'exkiq̄. Jè Chándeéé jè xomàng xi ja'atoḡ k'iaxó je je l̄e kan ñajan nóo nga kitsin, jení 'ndí ma jànle Na Chòna, nànda xó k̄joan xja'aòn ño k̄inda kan kitsin nó ño yobá k̄oani xja'aòn ño kan. Màxtòan, mádr̄i xó k̄oan k̄oḡ chjoónl̄e Chándeéé k'ianḡa k̄uitjo s'uíle 'nde l̄e k'oḡ jameé ngatsj̄ai nga to t̄jióma, likui t̄e tsen nd'iale t̄jióni, to jè ndí xtile n̄ik'iéjna énl̄e, ngo tsínl̄e n'ók̄ich̄a nòk̄joḡya.

Tijngoyàì xon xi t̄jna nanguini, kui t̄ichjáin éñ xi nchj̄yani yá xon xi kàb'èxkiq̄i.

Xi nijéle xi xijngoyà xon		
Kja'aínle: _____		
_____	_____	_____
Jos'in b'ét'a n'aile	Jos'in b'ét'a ngle	Kja'aínle
'Yá jèni: ☐ C ☐ X	Nga kitsin: _____	CURP: _____
Nóle: _____	_____	RFC: _____
Jós'in t̄jna: ☐ T̄jna tojé ☐ Jeé tsakixan	Kjoḡchj̄in̄e xi t̄jinl̄e:	Xá xi s'in:
'Nde jña t̄jnani: _____		
Ndiáa	xki.	'Nde
	C.P.	Jña batéxomale
		Ngx̄inandá t̄itjònle
N'ók̄ich̄a jña ma nòk̄joḡle: _____		
	Ya nd'iale	Xi b'a jña b'amje

Chótsenjinlḡ k'oḡ t'èndajin xḡnlḡ.

- Nda kjoàn chjii jme xi t́nijélii k'oḡ ch'in t́katiuí.
- Nda chjii jè kja'aínle chjḡtḡ kḡ kja'aínle 'ndee, choḡ ngósòn fits'iani.
- Kixi kàtafi t'inkoḡi nga jngó jngóo.

T'èt'axkoin choḡchjile énná.

A, a	B, b	CH, ch	E, e	F, f
I, i	J, j	K, k	L, l	M, m
N, n	ND, nd	NG, ng	Ñ, ñ	O, o
P, p	R, r	S, s	T, t	U, u
X, x	Y, y			

Nda chotsenlaj é n xi kjit'axon nanguini k'oq chobayaño, ¿ánni nga fa'ait'àni choqchji xi n'ión jmà tsak'iyà?

Najmíjchále naxinandá Laotee

Jè chjota xi ja'aikatiò tíjtòn i naxinandáng, yaá kinroani ya naxinandá Ni'yá, jñájcháni so'nde xokjii k'iganga kui nixjiin, najmé xó, najmá xó ja'ai k'ientjè, tonga to chanxó i koangale, to chanxó i tsakatió k'oq koankjìn.

I tsakatiò tíjtòn ya jña “Ndá Lòxa” kao jña “Yángaá” 'mì, tonga nga tsabe k'iganga tsìn nandáa ya 'nde xochoon, k'já ja'akatiò ka ya “Ndá Yánra” kao ya “Laotee”.

Nó ño yobá kao xa'aón jaò kan kao jin (1948) kiskanntjài chinróle 'nde xokjii chjota xi ya ts'e, tsee kjoasi kis'ejna nga kui nixjiin, kinik'ién, naxín kis'e'ndójbet'a ndí chjota xi kui kjoa kiskanntjài.

Nd'aj, jè naxinandá “Laotee”, jeè kjiman'ión, kuila nga ñaki chjota síxá xi ya tjín.

Chjii nanguini é n xi n'ión jmà tsak'iyà xi kàmasjailii ya jin najmíjchá xokjii.

Kàtab'èxkiq̄k̄q̄olli ch̄jot̄q̄ xi tsòyalii x̄on xi tíjna nanguinii:

A 'yaní nga...

Jè choq̄ch̄ji xi nḡsòn k̄joan machjén nga t̄o s'á s'ets'iq̄k̄q̄o jngo x̄on xi s'enda, machjén nga chanìndo sa éen nga je s'ejna jngo to kótóo, machjén nga s'ets'iq̄k̄q̄o nguì jngo ndiá xi tích̄ji. K'óat̄e kui fíts'iani nga ch̄ji k̄ja'aínl̄e 'ndee k̄q̄o k̄ja'aínl̄e ch̄jot̄q̄. K'oḡ choq̄xk̄q̄o, choq̄'ndíi jè, machjén t̄o jos'inni, machjén nga ch̄ji k̄ja'aínl̄e cho, k̄ja'aínl̄e tsojmii, machjén nga ch̄ji tojmen̄i, tojme énn̄i.

K̄ja'aíma choq̄ch̄ji xi nḡsòn, t̄o tsen y'áá xále, t̄o tsen tíjn̄ jñani machjén k'oḡ k'iq̄ ngatsi k'oḡs'in machjén, joxi jè k̄joḡtexomale xi tsì k'oḡs'in nikitjosòn.

Tích̄jain xi s'á k̄joàn kàb'èxkiq̄. ¿Jñani k'oḡ k'íani machjén choq̄ch̄ji xi nḡsòn k̄joan?

Tijnyísjaijin jngoi xi k'uéxkiq̄i yá Xon s'exkiq̄i, jngo jñani fa'ait'à éen xi choḡa ngósòn fits'iani k'oq̄a tijngoyàì ngaya xi tjió nanguinij.

*Kja'aínle 'ndee kaḡa
kja'aínle chjota*

*Én xi tjió títjòn jña
fits'ia jngo ndjá éen*

*Én xi tjió títjònle jñani
tjió jtó kótóo*

T'éndayandai jós'in tjinèle chjí én xi tjió nanguinij.

ngjngaḡa
lq̄ote
ndáxjaḡo
ngxi'í
ndáchja'a

ni'yá
ndáxó
ngaxini
ndáxkie
ndá nraja

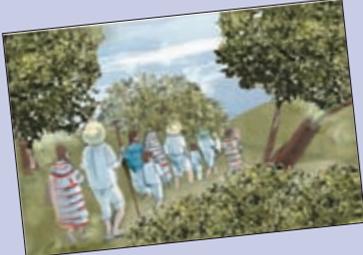
B'exkiḡ k'ḡḡ kḡia nḡa kḡḡ énnḡ. Én nḡxínni chḡḡḡ nḡnguiy'án

Xḡa'aòn kḡa'aínle nḡxinandá xi 'yaxkoin chḡḡi nḡnguiinii.

Chótsenlḡi xḡn xi kàchòt'ayàì k'ḡḡ t'èndai xá xi tḡiḡḡ.

Najmíjchále nḡxinandá Laḡtee

Jè chḡḡḡ xi ja'aikatiò tḡḡḡn i nḡxinandáng, yá kinroani yá nḡxinandá Ni'yá, jḡájcháni so'nde xḡkḡij k'íngá kui nḡxḡjin, nḡjmé xó, nḡjmá xó ja'ai k'íéntjè, tḡngá tḡ chanxó i koangale, tḡ chanxó i tsakatiò k'ḡḡ koankḡin.

I tsakatiò tḡḡḡn yá jḡā “Ndá Lòxḡ” kḡḡ jḡā “Yángáá” 'mì, tḡngá nḡ tsabe k'íngá tsin nandáa yá 'nde xḡchoḡn, k'í ja'akatiò ka yá “Ndá Yánrḡ” kḡḡ yá “Laḡtee”.

Xi nijéle xi xḡjngoyá xḡn

Kḡa'aínle: <u>Méndez</u>		
<small>Jos'in b'ét'a n'aile</small>		
<small>Jos'in b'ét'a ngle</small>		<small>Vicente</small>
<small>Jos'in b'ét'a ngle</small>		<small>Kḡa'aínle</small>
'Yá jèni: ☐ C ☒ X	Nḡa kitsin: <u>1981 chan me 03</u>	CURP: <u>MEFV810103 RV5</u>
Nóle: <u>28 nó</u>	Kḡḡchḡjine xi tḡjine: <u>Xí kḡḡchḡjine jame ng'a</u>	Xá xi s'in: <u>Xí kḡḡchḡjine ng'a tḡjókot'ayá</u>
Jós'in tḡjina: ☐ Tḡjina tojé ☒ Jéé tsakixan		
'Nde jḡā tḡjani: <u>Xingui Natso 3</u>		
<small>Nájāa xki.</small>		
<small>'Ndeḡ C.P.</small>		<small>Ni'yá</small>
<small>'Ndeḡ C.P.</small>		<small>Jḡā batéxomale</small>
<small>'Ndeḡ C.P.</small>		<small>Nḡxinsje</small>
<small>'Ndeḡ C.P.</small>		<small>Nḡxinandá tḡḡḡnle</small>
N'ókichḡ jḡā ma nḡkḡḡle: <u>Ya nd'iale</u>		
<small>Xi b'a jḡā b'amje</small>		

¿Jmé xi mangósòn ngajaò xon xokjoan?

¿Jméni xi tsì mangósòn?

Tijngoi én xi tínijéli.

Jós'ì machjén:

Najmíjcháa

Xon nijngoyàa

B'exkiḡ k'oḡ kjia nga kḡḡ énnḡ. Én ngxínnì chjḡḡḡ nanguiny'án

Jñáni machjén:

Ngjmíjcháa

Xḡn nìjngoyàa

Xá jaò

Xá xi s'echoa

Jè nchjáaxtij kaa chjota jchínga:

- Kjoa'àjin k'a éen xi sinkjín kon jotítsò jngo najmíxkóon xi tjenguini nga kjie b'éxkia.
- K'uet'axkon jos'in nyach'in éen kaa kjoab'aitsjen xi tsjoá jngo najmíxkóon.
- Skót'ayà jos'in s'exkia nga n'ión k'oa sichjén én xi matsjoaya kaa xi majti tsò.
- Skuexkon xá xi kjinéle, jos'in s'enda kaa jos'in machjén jngo xonle taon.
- K'uenda jngo xonle taon xi tjín ya naxinandále.
- K'uendayanda xá xi skí, sichjén kjoachjine xi kjimale joni choachji xi ngósòn, jos'in nìkinyách'in éen kaa kjoab'aitsjen.
- Skòt'ayajin jos'in fane jta xi nangui, xi basen, xi choa ng'a kaa xi ng'a fane nga kaa énná.
- Skuexkon jos'in sationda yaole nga s'enda jngo xon.
- Skuexkon jos'in machjén jngo xon.

Chótsenlaj sén xi tíjna nanguinij.

Jngo xá k'às'ejnana,
kuixó skònunguia jmení
k'og jósin machjén xi én
najmíxkón 'mì, tonga
jók'ueeni.

¿K'og jótsò
én najmíxkón
xi majngolì ji?

Tsó chjota, kuixó xi nchjayani
'ndee, jos'in ja'atsen so'ndee
kao xi nindo sík'axki jñani
k'ogama kjoa xi ñaki to
maxó'ñgle yaoná jotsò.

T'èxkijaj kao xi tsòyalì jè kjoachjònungui xi tjió nanuinij, xi
kjue koan k'ija t'èndajin.

¿Jmení xi bakó sén xi tíjna t'ainnij?

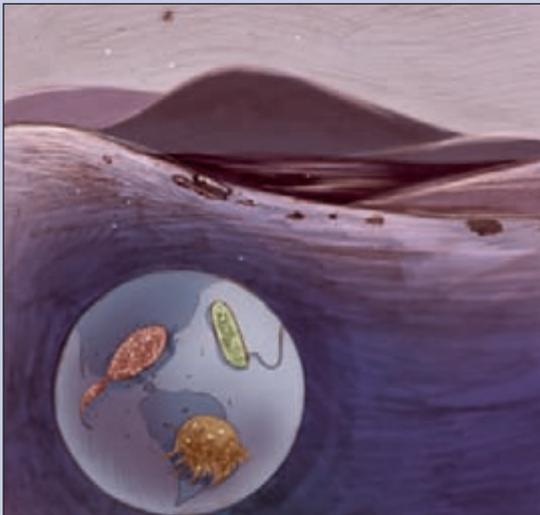
¿Jmé xi tjiófaóyani tsàk'og chjota xokjoan?

¿Jñáni k'og k'íani machjén én najmíxkóon?

Chótsenlǝj sén xi tjió nanguinii k'ogǝ t'éxkiǝj én xi nguissǝ jmà s'in tsak'iyà.

K'iǝngǝ s'a ja'atsen tíjtǝn n'aits'úi j so'ndee

Sa'nda niǝjǝn jcháa, niǝjǝn kjoatse, k'iǝngǝ s'a kitjo tíjtǝn n'aits'úi, tǝ kijnanjiǝn jè so'ndee, tsin niǝjǝn, tsin niǝtǝn, a li'ya xi machoyalǝ jñani kuitjo k'ogǝ jè niǝnda kao niàlǝ kǝjǝn tsakjaónǝchǝ.

Jè niǝnda kitsò: – lí kuitjo j n'atsúi k'ogǝ kiskótsenmi.

Jè niàlǝ kǝjǝn jkitsò: –Majàin, jís'in kuitjo n'aitsúi k'ogǝ kiskòtsenjèn.

N'ión tse tsakatiò koya josa'nda kichòka niǝjǝn nga kitjo n'ats'úi k'ogǝ jñá kjáin tjín kjoaixini, tǝxi je koantsen n'aits'úi kisko-à xjao xjaó l'ílǝ jè niàlǝ kǝjǝn, ñaki chits'aoyaá xkǝn, n'ión kitsokòn k'ogǝ k'já jkitjotsò:

–Jméni l'í fate xosikjii ndq̄, a kui tsàk'oḡ xi n'ats'úi 'mì.

–Kitsò.

Jè nindq̄ to k'oḡalq̄ xókji tíjnakoya, joó koantsjoalq̄ nga je koan isen k'oḡ ikitsò: –Je kichòkjoq̄ ngánanda, to jeé kinjèna, íi kuitjo n'aits'úi.

Tseé k'oḡkji kiskoyà k'oḡ nìk'iajìn tsabexkon n'aits'úi, to tsà tsìlq̄ chan tsakáya yáts'in jè ntsja'alq̄ n'aits'úi, k'iq̄anga tsabe nga jeni títiya yáts'in, k'iq̄axó kitjokji'ndiáxá: –bái, bái, yásian ndq̄ raooo, jeé kitìa ndq̄ raooo.

Nd'ai, kuixó chàn nguisin kjini jé nindq̄ k'oḡ jè niále kòjon kuixó to jo nyaxkónni k'oḡ kuixó fate-a kjini.

Jè én xi kàkaya jkoi ya xon xi kàb'exkiq̄i. ¿Jósi, jmé xi títsò tsàk'oḡ xon?

¿Yáni xi nchjayani xon xokjii?

¿Ánni nga kitjoni n'aits'úi?

T'èxkiəi xi n'íon jè najmíxkón xi ts'e “K'ìanga ja'atsen tíjtòn n'aits'úi i so'ndee”, xi kjue koan, t'éndajin kjoə chònangui xi tjió.

Nìxjin jcháa, nìxjin kjoatse ngas'a to kjinjiòn, tsìn xó:

So'ndee

N'aits'úi

nìa

I so'ndee ngas'a, ñaki to:

kjinjiòn

nìxjin

nìtjen

K'ìanga s'a kitjo tíjtòn n'aits'úi tsakjaónqcha xó:

nìnda kəo nìa

nìxjin kəo nìtjen

ts'úi kəo niñoə

K'ìanga s'a kjinjiòn ja' atsen tíjtòn:

So'ndee

N'aits'úi

nìa

Jè cho xi koan chàngui yásin nga je kitjo n'aits'úi:

nìa

nìnda

xíkjáa

T'èxkiái xi itsòo.

A 'yaní nga...

Jè ngjmíxkóon kuinì jngo éñ kjoḡxkón, éñ ndo, éñ nia xi b'éyanḡjmí chjotḡ jchínganá t'ats'e jokoan jokjue so'ndee ngas'a, nchjḡyani nindo, nchjḡyani kjoḡbjinachonná, éñ xi ñaki k'oḡtjín tonga lìkui matsen.

Sak'oḡ m'aójin kjoḡ xi ñaki k'oḡtjín kaḡ xi tsì ñá machoyaná nḡngalàni ya kjuéyani kjoḡngjmíjchá xi ñaki k'oḡkjima nixjin xi tífa'ato.

Jè éñ xi ngjmíxkón tsòo éñ latin nroáni k'oḡ kuí xi tsònilé nga “jngo ngjmíxkón tjínèlè s'exkiḡ”.

Nga jngó jngó 'ndee, nga jngó jngó naxinandá, nga jngó jngó chḡn, kḡatjín kḡatjínlè ngjmíxkónlè, yaá b'at'anilè kjoḡ xi tjiób'atojin nga jngó jngóo.

N'ión chjílè jngo ngjmíxkóon, kuiní xi tsjoále kjoḡn'ióntokòon jngo ngxinandáa, jngo chjotḡ, jngo 'ndíi, jngo chjoón nga tsaojin tsao'a, nga satékjao'à kjoḡ xi ñ'ai tjín.

K'ìḡnga s'enda jngo ngjmíxkóon, tjínèlè s'elè ngaya xi im'ì:

Jko: Joni K'ìḡnga s'a ja'atse tíjtòn n'aits'új so'ndee.

Nga fits'ia: Nixjin kjoatse, k'ìḡnga s'a ja'atsen tíjtòn naits'úi, a lì'ya xi machoyalè jñani kuitjo...

Jos'in fi: Jè nḡnda ikitsò: —lí kuitjo i n'atúi k'oḡ kiskòtsen jña kantjaini ts'úi nd'ḡi.

Nga fet'a: Jo sa'nda nga k'oḡkoan, tsò kjoḡmakjàin xi tjín nd'ḡi, kuixó nga chàn nguisin, nga chàn yáts'in kjini nd'ḡi jè nḡnda k'oḡ n'ión xó kisinyaxkón nía kuixó n'ión nd'é s'inni nd'ḡi.

T'èxkiq̄i kàtabasènkaq̄lii xi tsòyalii, xi kjue koanjinlii k'iq̄ t'èndajin.

¿Tìchjain xi kàmalii xi kàb'èxkiq̄i, chjii nanguinii ngaya xi b'a jngo ngjmíxkón?

¿Jñánile ngajàan kjog xi tjió nanguini xi ngjmíxkón?

Naxinandá Laotee

Jè chjota xi ja'aikatiò títjòn ì naxinandána, yá kinroani ya naxinandá Ni'yá, jñájcháni so'nde xokjii k'iq̄anga kui nixjiin, ngjmé xó, ngjmá xó ja'ai k'ientjè, tonga to chanxó ì koangale, to chanxó ì tsakatió a koankjin.

Chjoón batéxáa

Tsò xi b'énajmí chjota jchinganá, jngoxó chjoón xi to kisjionkon 'ndíle, xongáxó kisik'atjen-ya. Nd'ai síkjaóxó 'ndíle, kuixó batéxáni, 'ndílexó ba'mjekjásjai nga k'oqtsò bamje kji'ndiáxá.

Ndá njjasele kólóo Xi machjénle:

Jaò xongo njiani ndo. Jngo xongo njiani xkoa. Jngo kólóo. Jaò xicha ng'uió'nde xi. Jngo ndsqá xiné chinga. Jaòya xjoayá xi.

Nd'aj chót'ayàì jos'in s'exkiq xi n'ión, k'ogs'in t'èxkiqì jos'in tínijélii nanguiniì.

Nga k'uéxkiqì joxi tsjoalìi kao joxi jtìlii si. ¿Jòs'in k'uéxkiqì k'ìglàni tsà n'ión tsjoa tíjnlìi? ¿Jòs'in k'uéxkiqì k'ìglàni tsà jtìlii?

- a) K'ìanga kjiesq bitjo n'aits'úi ngas'a, ñaki to kijna nitjen nitjeén so'ndee ngayejee.
- b) Tsakjaónqchq nìnda kao niá. !kitsò nìnda: —Íis'in kuitjo n'aits'úi k'og kjantjaini ts'úi kiskòtsen k'og jè niá kitsò: -mai, íis'in kuitjo, kiskòtsen jña tjoni ts'úi.
- ch) Toxka kisinyaxkón jè niá k'og ikitsò: —Jméni l'í xjao xosíkji nda, a kuí tsàk'og xi n'aits'úi 'mì.
- e) Jè nìnda to k'oglàxókji tíjna koyalè n'aits'úi, joxó koantsjoalè tsàkai nga je koan isen, kitsjonchjoxó: —Tojeé kinjèna, tojeé kjinjèna, íis'in kuitjo n'at'úi.

Alì nìchajin jìn nga...

K'ìanga b'èxkiqì, nga kao énná axo xi kja'aí éen, ndakjoàn tìjókjoqì, ndakjoàn chjóx'a-ai ndso'bai ánni nga tsì k'ogantjaiyani jotsò éen, ánni nga tsì kuitsón-yani jmeni xi títsò xon xi tib'èxkiqì.

Tsà én tsjoa axo én jti y'a jngo xon, k'ìanga s'exkiq xi n'ión, tíjnelè k'ogs'in sijkakìnlaj jtali, ánni nga nda kujinó'yale jmeni xi síi kao jotsò kjoqb'aitsjen xi tsjoá xon xi tíis'exkiq.

Chòt'ayakoqì jtali, k'ogkji nga n'ión, k'ogkji nga xan, k'ogkji nga tsjoa kujinó'yale jtali, k'ogkji nga ba síi.

T'èxkiq̄i xon xokji.

Jè Chá Nazario yá Najnga ján ts'e, xi nchjani Ni'yá k'oḡa jngo ndí kjoama tíjnale jña baténa tsojmí xi machjénle nga s'enda nd'ia. Nga jngó jngó chjota xi baténale tsojmii, jngo xon tsjoále xi yá bakó jme tsojmí xi baténa, machjénle ngajaò, xi baténa kaḡo xi batse, nga kuí chòtsenle k'inḡa jè fichósatió tsojmí xi kámachjí, xi kàsaténa, xi kàbinda.

¿Jós'in machjénle chjota xi batse tsojmí jè xon xokji tsjoá Chá Nazario?

T'èxkiq̄i xon xi b'énda Chá Nazario, jè xi tsjoále chjota xi baténale tsojmii:

XONLE TAON

Xki. 5

Nda tjinni nga: \$ 2,400

Kitsjoana jè xé. Antonino García Martínez

Taon xi kitsjoa: Jaò jmi kao ño ciento bixò

T'ats'e nga: Jàn kan kao te kicha tsakatse

Ya Najngaa xi nchjani Ni'yá, nànda kjoan 20 kindà kan nó 2010

Kja'ainle kao choa ntsja xi kjué taon: _____

Jè jotsò xi kàb'èxkiḡi, tìkàkìnkjaolḡi xínkjín kjoḡ xi tjió nanguinii, yḡ tìk'iéjnai jñā tìx'ḡ'a jè xki xi b'akaḡle:

1. Kja'aínle kḡo choḡ
ntsja

2. Xki

3. Ndatjini nga

4. T'ats'e nga

5. Xi Kitsjoana

6. Yḡ _____nànda

kjoan_____nó _____

7. Taḡn xi kitsjoa

() Kuiní xki yḡ xon xi b'ài.

() Yaní 'ndee kḡo nixjin nga s'enda xon jñā
saténa tsojmì.

() Yaní jñani chjit'à jotjín taḡn xi maxki.

() Yaní jñani s'et'a nga kḡo xki jotjín taḡn
kjimaxki.

() Yaní jñā s'et'a kja'aínle chjotḡ xi tsojmì batse.

() Yaní jñā s'et'a kja'aínle tsojmí xi machjí.

() Yaní jñā s'et'a kja'aínle chjotḡ xi
baténa, jè xi kjué taḡn.

A 'yaní nga...

Jngo xonle taon kuiní xon xi bakó jmeni xi je kàmachjí, xi je kàmajngo. Nkjìn jkoyaa xon taon tjín, sak'oa b'antjai chog kaq kja'ain xi s'et'a, k'og sak'oa kja'ai s'in tjióch'in ngaya xi y'a. Joni chog xi tinchjani i nanguinii:

- Nkjìn jkoyaa jom'i jè xon xokjii, maá xon taon 'mì, maá xon xi ts'e tsojmì xi tsakinda 'mì, k'ogte ma xon xi bakó tsojmì xi machjí 'mì.
- Ngajaole jè én xi jótjín tsò, maá s'ejna ngajaole chjile axo jotjín fichó, xi tsònile éen, a lijme ximale ninga b'antjaiya 'ndele én xokjoan, to jèní xi n'ión chjile nga nikatió ngaya xi kjoan'ión machjén, joni kja'ainle tsojmì kaq chjile.
- Tjín k'a xon taon xi nkjìn kjoa síjé, k'og tjín xi to jngo jaò jkoyaa kjoa b'et'axon.
- Nga jngó jngó jkoyaa xon taon, kja'ai kja'ai kjoan, sén-jin sénle, jokjoan y'ai, jos'in tsen, chog xi kichjini.

Xi kjoan'ión tjínèle nga k'og jngo xon taon, jení nga katabakó jotjín tjinni tsojmì kaq taon xi kàmachjén.

Tɪndai ɪ xon taon xi s'enda.

Chótsenɪlaj k'og t'èndajin.

Chótsenɪlaj ngayejee xi kjit'a ya xon taon:

- Jè **jótjin** tjínni taon jñani kaə choəchji kàchjini.
- Jè xi **ndatjinni nga** tsò jñani kaə xkɪ kàchjini.
- Jè jñani tjt'a **kja'aínle tsojmì** xi kàbinda.
- Jè **kja'aínle kaə choə ntsja** xi kàbaténa tsojmii.
- Jè **'ndee kaə nixjin** nga kàs'enda xonle tsojmì xi kàbinda.
- Kaə jè jñani fa'ait'à xi **xi kitsjoana** jña tít'a kja'aínle xi tsakatse tsojmì kaə jotjín tsak'iéchjí.

Nda t'èjintokòin, k'ig tsà tsì ndajin xon taon xokjii, ngo likui jin k'ogile tsojmì xi je tsak'iéchjí jè Chápe Ndopèe, ngo to tsì jinni k'uendaya nd'iale k'ig tsà k'ogəkoən.

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxinni chjotg nanguiny'án

Chótsenlaj séen k'og t'èxkigj é n jtoá xi tjió nanguinij.

Xkag tíkjie'ndó xée

Xkále tíb'akjá tij

Tè tij

Te nachja

Chjya ndjá xi kjo nanguinij k'og t'èxkigj é n xi nguìsag jmà s'in matsen.

Kàtab'èxkiakaoli chjota xi tsòyalii.

A tjiinli nga...

Jè énná fanení, ño jkoyaa tjinle jos'in fane:

Jta xi nangui fane jngo yá'ndí (_)kji xi s'ejnangui jñani fane. Jame jo **DO** s'in fane.

Jta xi kijna kixi, lijme choa machjénle tonga fanení, to kijna kixi jtale, jameé jo **RE** s'in fane.

Jta xi to choa ng'a íkji choa (`) xi machjénle, ya nik'iejnason jñani fane. Jame jo **MI** sin fane.

Jta xi ng'a fane lkji choa (´) xi machjénle, ya s'ejnason jñani fane k'oa jame jo **SI** s'in no'yale.

T'èndajinlài nda kjoachjònangui xi tjió nanguinij.

Jótsò xi kàb'èxkiagi, ¿Jótjin jkoyaa jta tjinle énná k'oa jókjoan choa xi machjénle?

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

T'èxkiqí é n xi tjió nanguinií k'og nda tasèñolqí jos'in fane,
xi kjué koqn, ya chjii nanguinií jña b'akqole.

naxq	xoa	jaò	n'ión
liji	so	jàn	ján
xká	xka	xkq	jama
ninda	ninda	jín	jin
jè	je	jé	rx'oá

Én xi jta nangui maxhénle

Én xi choq xi kijna kixi jta

Én xi to choang'a jta

Én xi ng'a jta

Tijngoyàì én xi chale én tjòá xi tjió nanguinii. Tìchjáin xi tjiòya chogə xokjii.

tsjáḡ

bisótjen

lòxḡ

ntsja

tè

te

Tanjión tanjión _____ jè najcháḡ.

_____tsjen tjenb'anguile ndí nima
nga s'úík'ien.

Jè chingale tsining _____ mani.

Xi xti baténdá sanéjon _____.

Jè _____ kjine nyotin.

Nga bitjo s'uíle 'ndeng _____ chjotə.

Chótsenlḡ xon xi kàchòt'ayàì k'og̃ t'èndai xá xi tjióḡ.

K'iangḡ s'ḡ ja'atsen tíjtjòn n'aits'úi j̄ so'ndee

Sa'nda nixjin jcháa, nixjin kjoatse, k'iangḡ s'ḡ kitjo tíjtjòn n'aits'úi, tḡ kijnanjòn jè so'ndee, tsin nixjiin, tsin nitjen, a li'ya xi machoyale jñan̄j kujtjo k'og̃ jè n̄indḡ kag̃ niále kòjon tsakjaónḡchḡ.

Jè n̄indḡ kitsò: – l̄i kujtjo j̄ n'ats'úi k'og̃ kiskòtsenmi.

Jè niále kòjon ikitsò: –Majàin, j̄is'in kujtjo n'ats'úi k'og̃ kiskòtsenjèn.

N'ión tse tsakatiò koya josa'nda kichòka nixjiin nga kitjo n'ats'úi k'og̃ jñá k̄jain tjin kjoaixini, tox̄i je koantsen n'aits'úi kisko-à xjao xjao l'ile jè niále kòjon, ñaki chits'aoyaá xk̄on, n'ión kitsokòn k'og̃ k'j̄á j̄kitjotsò:

XONLE TAON

Xki. 5

Kitsjoana jè xé. Antonino García Martínez

Nda tjinni nga: \$ 2,400

Taon xi kitsjoa: Jaò jmi kag̃ ño ciento bixo

T'ats'e nga: Jàn kan kag̃ te kichḡ tsakatse

Ya Ngjngaa xi nchjan̄j Ni'yá, nànda kjoan 20 kindḡ kan nó 2010

Kja'ainle kag̃ choḡ ntsja xi kjué taon: _____

¿Jmé xi mangósòn ngajaò xon xokjoan?

¿Jménj xi tsì mangósòn?

Tijngoi én xi tìnjéli.

Jós'ì machjén:

Ngjmíxkóon

Xonle taan

Jñáni machjén:

Ngjmíxkóon

Xonle taan

Xá jàn

Xá xi s'echoa

Jè nchjáaxtií kəo chjota jchíngaa:

- Sikincha xon xi tjennguini nga kjie b'éxkiə k'oa toyaá jko skótsenle nga k'ueyangjmí jme xi títsò.
- K'ueyaxkon jña tjió xi n'ión chjile jngo xon xi ts'e kjoas'eyangjmí.
- Skót'ayà jos'in s'exkiə nga n'íon. Sichjén én tsjoa kəo én baə.
- Skuexkon anni nga s'endani jngo xon.
- K'okjuitsə jos'in sinyách'in én xi s'et'a jngo xon.
- K'uenda xon xi jàn kits'aoyà.
- K'uendayanda xon, sichjén jko xon, choachji ngósòn kəo jos'in sinyách'in éen.
- Skót'ayàjin jos'in machjén én kja'áin.
- K'uet'axkon jos'in satióna xon xi s'enda (ngaya xi b'a).
- K'uejintokón jme xá tís'endani xon xi tísíxákəo.

Chótsenlǎi sén xi tíjna nanguinii.

Chótsenlǎi kuétsòni ì,
b'éyanajmí joma nga bitjo
s'uík'ien jǎa xìn 'ndee.

Jaonná, sa jeé
tsak'iekkia xon xokjii,
k'ogáná te nroát'a jos'in
ch'ásjeé ná s'uík'ien xi
ngósòn ì tsaán.

Chobayaño kjoachjónangui xi tjióo:

¿Jméni xi ti'yai ya sén xi kàchòtsenlǎi?

¿Jósi, jmé xi tíjofaòyani tsàk'og chjotǎ xokjoan?

¿Jmé ts'e kjoa xi tíjofaòyani tsàk'og?

¿Jós'in Koanchjénná tsàk'og jngo kjoas'eyanajmíi?

T'èxkiqj jkō xon xi tíjna nanguinií.

S'uík'ien

K'iangá bitjo s'uík'ien kjoatsjoá tjin, kjoany'án tjin, jè ngats'i xìnguiá xi t'axint'a tjiósíjchá yaole, tjennguíni fa'aikoya nga je maxianle s'uíle ndí nima k'og tsjoá síchonda joni tsà ndí tsjóle. Jè xìnguiá xi i 'ndená tjióma síjchá yaole, k'óate síkjájonle yaole, tsjoá tjennguini batió xábasen ndiá kao xábasen sòon nr'óá.

Nga xkinóo, nànda to k'ig ch'à sak'og chan kíin manjiònt'aile ndí nima, k'iangá kjoan kan ñato sá otubre. Nga k'ig tokjoan sasénjnaále yámixa tsjele ndí nima, yánaxo xi yánaxó ndsitin níkaq, xókjaq man'iónjon, lòxa, nachja tsjen tjenb'anguí, satiósòn xikjoan ximaq ya yámixa joni tsojmi machine, to, ch'úin, n'ójtsèe, ndá tokixon, njìon yao, nyáa.

Ñato nixjiin s'ejna
s'úik'ien, jàn nixjiin tì
l'ii yǝ sòn tsjóle k'ien.

K'iangǝ sinyá nixjinle
ndí nimgǝ a líkui ma
chobàti, líkui ma
maxá, kjoany'án
tjín nga kui nixjiin,
kjoandaá tjín, tjío
bijnò tjíonchjáǝ
ngats'i chjotǝ nga

sítsjoakǝ s'uile ndí xijcháná xi je kichaxkoán j so'ndee.

Lì nìchajin jìn xkósòn xokjii, naskánatjín, n'ión tse kjoanda tjenkǝ,
machikont'aiñá ngats'ia nga kui nixjiin.

Yǝ chjuéyani jos'in kàb'èxkiǝi kja'aín xi y'a jkǝ xǝn, ¿jmé xi
tínchjayani tsàk'ǝǝ xǝn xokjii?

K'ǝǝsi, ¿jótsò én xi b'éyanajmí nga jngó jngó ngayǝǝ?

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

T'éxkiq̄i én xi tjióo k'oḡ tjanđiánguilq̄i jñanile
xi bakinle nga jngó jngó kjoq̄.

Xja'aòn nixjiin tjenngui nga s'uík'ien, ngats'i naxinandáa b'éjna xábasen ya:

a) Yandja

b) Nr'oák'ien

ch) Yand'ia

K'ianga je fits'ia s'uík'ien ngats'i chjotg batió ya nd'iale:

a) Yánaxó
ndsitiin

b) Chjotsín tii

ch) Nandáa

K'ianga s'uík'ien ya sòn nr'oák'ien man'ión:

a) Xókjao

b) Tóxjo'óo

ch) Chjotsín tii

Nga s'uík'ien, tè, sítsjoa, se:

a) Tóxjo'óo

b) Yánchjiin

ch) Nchjác'ín

Nga toje fikjiet'a nixjinle ndí nima, ya sòn nr'oákien jaò nixjin:

a) Tì l'ii

b) Chà

ch) Bichi

T'èxkiq̄i xon xi t̄jnaq̄, xi k̄juē koan̄ k'iq̄ t'èndajin̄ k̄joq̄chjònangui xi t̄jió nanguinī.

A 'yani nga...

Jngo k̄joq̄s'engj̄míi t̄o chosá fi, b'éyangj̄mí jngo k̄joq̄ tsà jmen̄i xima i jin̄ k̄joq̄bijnachonlē chjota xinguiá.

Jngo k̄joq̄s'eyangj̄míi maá k'oḡbixón nga t̄o nók̄joq̄, t̄onga k'oḡatē ma chjit'à jngo xon, maá s'eyangj̄mí jngo én tsjoa, jngo k̄joq̄ xima, t̄ojmen̄i xi tsò, t̄o jmen̄i xife xima ya jinlē jngo naxinandáa.

Jngo k̄joq̄s'eyangj̄míi t̄jínlē jos'in̄ fits'iani, xi k'oḡtsò j̄ñanī k̄o k'ianī k'oḡma k̄joq̄ xi s'engj̄mí, xi je maq̄, k'iq̄ sakó chjota xi ts'ē k̄joq̄. K'iq̄ sakó jos'in̄ fi k̄joq̄ jo sa'nda jos'in̄ fet'ani.

Jè k̄joq̄s'eyangj̄míi kuíxá s'endani nga n̄ik'iéjnatjaò jngo k̄joq̄ xi tsima chajin̄ ánni nga n̄ikatoyanilē ngats'i xtīj, chjota xi s'ā t̄jiófa'ato. K̄joq̄s'eyangj̄mínī joni jngo s'úi, xkósòn k̄o ngayejē jos'in̄ y'ani nga jngó jngó j̄t̄in̄ chjota; ánni ngatsi k'ia fet'ani xi ndat̄jín xi batiónt̄jè naxinandáa. K'oḡatē machjén nga tsjoá jme k̄joq̄xkón xi t̄jínlē nga jngó jngó k̄joq̄ xima xife i so'ndee.

Jè k̄joq̄s'eyangj̄míi k'oḡatē kui s'et'axonni nga ma sakólē xi k̄ja'aí 'ndee, xi k̄ja'aí chjota, jmen̄i k̄joq̄t̄jaòcha xi t̄jín nga xk̄i naxinandáa.

Jótsò xi kàb'èxkiq̄i, ¿Jmen̄i xi k̄joq̄s'eyangj̄mí 'mì?

¿Jós'in machjén jngo kjoas'eyanajmíi?

¿A sajeé b'éxkiq̄i kjoas'eyanajmíi? ¿K'íani k'oḡ jñani sa tsak'ièxkiq̄i.

T'èxkiq̄i xon xi tjió nanguiniij k'oḡ t'èchoq̄i xi kjoas'eyanajmí.

*Jè ndí ti xi chō ko'nda
kaō ndí tìndsòlè*

Jngok'à ikoant'ain ngas'ḡ 'ndí kji'ḡ, k'ianga ko'ndáa tìndsō ya jngo nindo jña kijna jbájbá ngxi, nga k'iḡ, tsjoá jonda tjiómakjièn ndí tìndsonḡ tsàkai. Sa ngotjòtse je tjiómajièn, tō iikoan tsakasènkón jngo tìndsō, kisikjaneya nitjōn, ikisitsò: —tjooon, tjooon, tō tsakasènkón, tō tsakasènjnda, k'iḡ sasa ja'akòtsenlè.

Jè xaq̄ kaō niseen

Ñandia, tíjna jngo xaq̄ ya ngui jñájchá ján xi n'ión ch'aokjoan, k'ooḡte ya tíjna jngo ndí niseen xkō xi lì tomaq̄a kji tsjoale sískákaō ngats'i chō.

Najmíjchále ngxinandá Ni'yá

Jè chjotq̄ xi ja'ai katiò tíjtòn i ngxinandá xokjii yq̄a kinroani ya Ni'yá, nga kui nixjiin, jñá kjoq̄'aíni tsà jngo nd'ia, nangui jñájchání so'nde xokjii.

T'èxkiq̄i nd'aq̄i jngo xi n'ión, tichjàin éen tsjoa kq̄o éen baq̄.

- K'iḡanga bitjo s'uík'ien, kjoḡatsjoaá tjin, kjoḡany'án tjin.
- Ngats'i xinguiá xi i tjiósíjchá yaole i naxinandáná, tjenguíni sítsjeyà ndjá, sìtsjesòn nr'oák'ien.
- Tḡo xije manjiònt'aile ndí nima, tokjoan sín'ión chjota, b'énda yánaxó ndsitiin, yánaxo, xókjao kq̄o naxó nanchin sín'iónjon.
- Jè s'uík'ien ñato nixjiin s'ejna k'oḡo jàn nixjiin tilè l'íi ndí nima ya sòn nr'oá ján.
- K'iḡanga sinyá nixjinle ndí nima likuima k'iḡa chobàti, likuima k'iḡa bixkàn, likuima maxá, kjoḡany'ání, kjoḡandaá xi tjin nga kui nixjiin, kuí batiókq̄o, kuí básjai ngats'i chjota.

Nda t'èjintokòin nga...

K'iḡanga nga nda no'yàlè nga s'exkiq̄a jngo xon k'oḡo jos'in nga matsjokie chjota xi nr'ué, tjinèlè nga k'oḡkjoàn s'in ninkinchja jòs'in tsak'iénda xi kiski xon, joni nga b'èxkiq̄i xi tsjoa kq̄o xi ba tsò.

K'iḡanga b'èxkiq̄i xi n'ión, ndakjoán kujinókjoḡalq̄i éen tonga k'oḡate tjinèlè sijáyakoḡi jtali jñani b'akaḡole xi kui. Xi tsònile éen, sijájñá 'nyò ngotjòlq̄i jña jchaj choḡ xi ikji (,) kui xi “kòmḡ” 'mì, k'oḡate nguìsḡ tse sijáyai jña jchaj choḡ choḡ xi ikji (.) kui xi “choḡkótó” 'mì. K'iḡa tsà k'oḡs'in k'uéxkiq̄i, tsjoá ñaki nda koḡjinle xi kujinr'uélii.

K'iḡanga b'èxkiq̄i xi n'ión tsjoá tíjtòn chòt'ayài jos'in nga nda s'exkiq̄a, nga bisénjakjáyakq̄o, nga ninkinchja jos'in tjinèlè.

Chjuéjin jngoi ya xon s'exkialí xi i'mèi “K'iangá ji xi k'in” k'og chót'ayàì jos'in s'exkija. Xi kjué koan, tasènnajmíkoaj xi tsòyalii koa xi ñatjen chòt'ayàì t'ats'e kjoa xi tjió nanguinij.

- ¿A jeé kjima choalii tís'exkija, josi k'og ánni tsàk'og?
- ¿Jméni xi ñ'ai malii nga b'èxkija xi n'íon, k'ogasi, tìnòkjoaj k'og chobayaño jòkoanni nga koanlii s'exkija?
- Tíno'yai k'og jch'a-énlaj kjoab'aitsjen xi tsjoáli xingui kao chjota xi tsòyalii jos'in nga xátiya koanlii s'exkija.

Tjasjai ya xon chòt'ayàì jè xon te xi ts'e xon chan xi síchjén chjota jchínganá nga b'échoa kao nga b'éxki nixjiin, k'og t'èndajin xá xi tjió.

Chótsenlálaj ¿Jmé nó xi y'a xon xokjii?: _____

¿Jótjín sáa k'og jótjín chan y'a xon xi b'échoani nixjiin jè chjota jchínganá?

T'èxkialài jè én xi kjit'a ya xjoayáts'in jè xon te jña fa'ait'à xon chan xi síchjén chjota jchínganá nga b'éxki nixjiin:

¿Jótjín chan tjínle xon chan xi síchjén chjota jchínganá?

¿Jókjoan chan xi bakó joma jno nga s'entjé jo sa'nda nga majchá?

¿Jñánile chan xi tsì ya fa'atojin joma nga s'entjé, nga majchá ngjmée?

Tichjain xon choale nixjin k'oa 'tèndai xá xi tjióo.

Jè jos'in fa'i xon chanle chjota jchínganá, ¿Jmé nixjin k'oa jmé chan xi tiyoá nd'ai?

Tjasjajin ya xon chanle chjota jchínganá jè nixjin xi tichjònanguilì nanguinij:

30 sá abril nó 2010	27 sá octubre nó 2010
10 sá mayo nó 2010	20 sá noviembre nó 2010

B'exkiq k'oq kja nga kaq énaq. Én naqini chjota nanguiny'án

T'èt'axoin ya xonle chjota jchínganá jè nixjin xi n'ión machjén ya naqinandálij.

Chjít'ai ya xonli jè nixjin xi kàb'èt'ai ya xonle chjota jchínganá.

<i>Xáa</i>	<i>Nixjin xi s'et'a</i> (chan, nixjin kaq xomàna)

Chobàyaño nga n'ión machjén nga kàtas'enoq xon chanle chjota jchínganá xi b'échoqni kaq nga b'éxkini nixjin.

Chótsenlǝi k'ogǝ chobàyaño sèn xi tjió nanguini.

Jè chjinexki xi sísinlǝ nǝxinandáá tjiób'èt'axon joma jofená k'iǝnga ch'in kixindá xi nyajin yaoná kǝo jos'ían k'iǝnga ngatsì k'ogǝkàtamaá k'ogǝ jngo xon ndo xi jàn kits'aoyà tjiókji, jexó sik'atjibísònlǝ ngats'i nǝxinandáa.

Jé én xi tíb'atjibísòn kuiní nga kàtab'éxkiǝ nǝxinandáa jómale ndí chjotǝ xi ch'in kixindá b'aokǝle.

jJótondani nga tǝ sa xon tib'èt'aá, nga tsjoá kǝn kǝikǝo ya 'ndiale k'ogǝ kjoa-jintokòn jè xtile ánni ngatsì ch'in xinguindá k'ogǝkǝonile!

lChjué jngoi, jch'ai nd'ialì k'ogǝ takòlǝi ngats'i xinguì.

- ¿Jmé xi tjiósík'abí jè chjinexkii?
- ¿Jmé xá tjiókjini xon xi tjiób'énda?
- ¿Jmésa kjoǝni jñani kǝn kǝnchjén jè xon xi jàn kits'aoyàa?

Chótsenlaj k'og t'èxkiqj jè xon xi tjió nanguiniij xi chjinexki tsak'iénda.

¿A tsí 'yai tsà ch'in kixìndá male xtilij

¿A 'yaníi jme xi ch'in kixìndá 'mì?

¿A 'yaníi joma k'ìanga ch'in kixìnda maná?

¿A sa koánli ji, axo a tsì 'ya xìngui xi sa je koanle ch'in kixìndá?

¿A 'yaníi jonikao k'ìanga tsì ch'in kixìndá kàtamaná?

Jè ch'in kixìndá jení nga xìngui tsje tsje nandále kao naxale yaoná. Xìnguií nandále yaona joni k'ìanga ndoá n'ión kujnajián jñani n'ión sjuèya, nga n'ión nitjondá yaoná, ngatsì 'yoá nandá tsà mafatíná k'og chaán xìnguindá tsà tsì s'ujá nandáa.

Ima nga ch'in kixìndá maná, xí'a ndso'baá, mafatíná k'og: mats'iná, ma indaá, manjionná k'oa matsinná ngan'ión.

K'ig ngatsì ch'in kixìndá mená koanná, tjinèle s'ujá nandá xi choa naxa tjinle joni tsà ndá tosàan, inatjín naxa s'ejin, tsà mai je, inatjín xkile ndásan s'ejin. Jè ch'in xo'mij, a likui nda fíkao nandá xi xi, joni ndáxi, to nandání xi ndale. Tjinèle s'ujá nandá k'ìanga mafatíná, tsà nandá s'ijé yaoná kuí xi tsònile nga kui bakinle.

Tikuinda yaoli, tikuindai xìngui, tse nandá t'uij nga channdoá k'og tsà tsen mali nga xìndái, kjit'ananguij t'in jña tjió nd'ia chjinexki xi sísinlii.

T'èyaxkoin ngayá xi y'a xon k'ǝǝ tǝjngoyàì.

	<i>T'èt'ai j xi tǝnjéìì</i>
Jmé én xi y'a xon.	<hr/> <hr/> <hr/>
Jménj xi ch'in kixìndá 'mì.	<hr/> <hr/> <hr/>
Jómani 'yai k'ia tsà kixìndáì.	<hr/> <hr/> <hr/>
Jós'in sǝkuìndǝj yaolj k'ǝǝ tsen kjimalii nga tǝxìnguìndáì.	<hr/> <hr/> <hr/>

T' èxkiq̄i k'oḡ t'èyat̄ji jme xi t̄inij̄eli nanguinīi.

a

¿A ts̄i 'yai tsà ch'in kix̄indá male xtili

¿A 'yanii jme xi ch'in kix̄indá 'mì?

¿A 'yanii joma k'ianḡa ch'in kix̄inda maná?

¿A sa koánli ji, axo a ts̄i 'ya x̄ingui xi sa je koanle ch'in kix̄indá?

¿A 'yanii jonik̄ao k'ianḡa ts̄i ch'in kix̄indá k̄atamaná?

b

Jè ch'in kix̄indá jení nga x̄ingui tsje tsje nandále k̄ao n̄axale yaoná. X̄ingui nandále yaona joni k'ianḡa ndoá n'ión k̄uijnajián j̄ñani n'ión s̄juèya, nga n'ión ñitjondá yaoná, ngatsi 'yoá nandá tsà mafatíná k'oḡ chaán x̄inguindá tsà ts̄i s'uiá nandáa.

Ima nga ch'in kix̄indá maná, xí'a ndso'baá, mafatíná k'oḡ: mats'iná, ma indaá, manjionná k'oa matsinná ngan'ión.

K'iḡ ngatsi ch'in kix̄indá mená koanná, t̄jinèle s'iuá nandá xi choa nḡxa t̄jinle joni tsà ndá tosàan, ñat̄jín nḡxa s'ejin, tsà mai je, ñat̄jín xkile ndásan s'ejin. Jè ch'in xo'mii, a likui nda fík̄ao nandá xi xi, joni ndáxi, to nandáni xi ndale. T̄jinèle s'iuá nandá k'ianḡa mafatíná, tsà nandá s̄jé yaoná kuí xi tsònilè nga kui bak̄inle.

T̄ikuinda yaoli, t̄ikuindai x̄ingui, tse nandá t'iuí nga channdoá k'oḡ tsà tsen mali nga x̄indái, k̄jit'ananguii t'in j̄ña t̄jió nd'ia ch̄jinex̄ki xi sísinlii.

Ngaya xi b'a xon xi ján kits'aoyà:

- a) Xjoayáts'in
- b) Yaojele
- ch) Jton yáts'in

Nda t'èjintokòin nga...

Jè xi **xon xi ján kits'aoyà** 'mì, jngoó xon xi nìk'aoyà, jàn yaa nìk'aoyà, ngósòn ngóchoq nìkjoan k'oq máa ya s'et'a tojme énni xima b'atjibísòn. Ya xon xi ján kits'aoyà maá satiót'à séen kaq én xi mená nga s'et'a, ngajaò nkjaín xon xi k'oqs'in machjén.

K'iganga s'enda jngo xon xi ján kits'aoyà, tjínèlè s'eyaxki kjoq xi itsò:

Jokji ndo fi: To kui kjoán s'et'a én xi kixi tínchja, jè én xi n'ión chjilé.

Kjoq xi tsòya: Tjínèlè k'oqkjuitsò jmé xi tsòya axo jmé xi bakó, jótjinni kjoq, joma jofe k'oq jñánj kqan chjónangui k'igàni tsà kjimachjén, to nguisáá nda nga b'a sén xi síchjén jè nd'ia xi b'asje xon.

Sak'óá kjienndíá nga nìkatiót'à sén xi ngskánqkjoan jè xon:

- Sén xi bakó jme kjoq xi tínchjayani xon.
- Maá ngkás'in nìk'iyà.
- Te 'mbá kjoànni nìkjoan choqchji xi s'endani xon ánni nga ma sasa s'exkigani.

Jngo xon xi jàn kits'aoyà t'èndai, is'in tikoqi.

Ji, jè jtínli jtínle jngo ntje, jngo xojmáa, jngo tonchjào, jngo jamá, maáli nókjoa jngo én jchíngaa, 'yaxkonníi kjoachjinele, xkósònle kao kjoamakjainle chjotq jchíngali k'og nd'ai, machjénni nga sik'atjibísòin, nga kookui nditsián ján ngayejee kjoanda, kjoanyiná xi tjin jngotjitsaq i ngxinandána, k'iangá koon sik'atjibísòin éen, koon k'uénda jngoi joni tsà jngo xon xi jàn kits'aoyà ánni nga skueni chjotq xi xin ts'e jmeni xi tjin, jmeni xi chon i 'ndeli.

1. ¿Jós'iqin nga sik'atjibísòin éen?
2. ¿Jós'in ma fichoa ya ngxinandáli?
3. ¿Jósikoqi nga sik'atjibísòin jè kjoanda, kjoanyiná xi tjin i ngxinandána?
4. Jè chjotq xi mandosinle nga skuxkon ngxinandáli, ¿'Yáni xi koon skónanguile tsà jmeni én xi mele skue sa?

Jngo xon xi jàn kits'aoyà t'èndai.

Chótsenlǎj k'ogǎ t'éndajin xon.

- A ndaá no'yàle én xi kjit'a, a ndaá tsjoá kixi, a ndaá sík'axki jmenì xi tíbakó.
- A fa'ait'à kja'aínle 'ndee, kjoa xi bakó, annì nga kui kjogǎ bakóni, jochon, joma jofe jmenì kǎo jñanì bakó.
- A ndaá kànìkuìndǎj jè sén xi kàfat'ai, a mangósòn jme én xi nyat'a xon.
- Chótsenlǎj tsà k'ogǎs'in kachji nga jngó jngó éen jos'in tjínèlè.

T'èxkiqj xon xi tíjna nanguiniq k'og t'ikja'aitsjenjin jme xi títsò.

Jaon ndítá, jè n'ailli k'uendakaona **yánaxó ndsitinle ndí nima**, to xikjoan xima tsjéntjenb'anguile, joni lòxa, nachja, naxó koann'ión, **ndáxinjia, niqxtila, l'í chjotsjín** s'atiósònle ya yámixa tsjele ndí nima.

jilài na'ijchá, a tsì jená nroá maxianle **s'úik'ien.**

Chjii nanguiniq é n xi n'ión tsak'iyà, k'ogte chjii jmesani xi machjén nga bitjo s'úik'ien.

Handwriting practice lines consisting of two columns of horizontal lines.

Én basénkja'áin

Ngayejeë én xi kàchji t'ainnij, kja'áinní.

Jè én xi basénkja'áin k'íá machjén nga nìk'axki, nga nòkjoa kja'áinle tojmeni xi mená sùk'axkiá, joni ngayejeë tsojmìi, xi matsen kao xi tsì matsen, joni kja'áinle 'ndee, kja'áinle chjota koo ts'e cho, to jotjín jkoyaa jmeni xi tjín, xi 'yaxkoán i so'ndee.

Jaò jkoya nìkatiójtín kja'áin xi tjín:

Kja'áinle tsojmìi. Kui xi sík'axki ngayejeë cho, xka, yaa, tsojmìi, to jotjín jkoyaa tjín: joni én xi ìtsò, ndájínchjin, jtóo, kichaa bijnasòn, miyo. K'oo tseén matsen, nga to choachji xi sénjin sén'aá machjénle nga chji kja'áinle.

Kja'áinle 'ndee kao ts'e chjota. Kuiní xi sík'axki kja'áinle chjota, ts'e 'ndee, naxinandaa k'oo choachji xi ngósòn kjoan machjénle ngatsjài xi fits'iani. Is'n chji joni: Chájbà, Chápe, Nróye, Juquila, Najngaa, Yángá.

Nga kjuë k'uéxkiqi xon xi tjina t'ainnij, t'èndajin kjoachjònangui xi tjióo.

¿Jñánile én xi tjió nanguinij xi kja'áinle tsojmìi? Tjandiánguilaj xi kui.

Ndáaxó

Naxintsje

nd'ia

ngjmée

ja

Ni'yá

nisee

nióxtila

Ndájin'ndee

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

¿Jñánile én xi tjió nanguinii xi kja'aínle 'nde kao xi ts'e chjotg?
Tjandiánguilaj xi kui.

Naxintsje	tòndsìn	Chántsjoóo
nóo	Chárjo	Ndánindo
rxog	Xolòka	tíj

¿Jméni xi basén kja'aín m'ì?

Chjuéjin ya Xon s'exkigajì jè xi “¿Jñáni jè'e ñá?” 'mì k'og aòn én basénkja'aín xi ts'e tsojmii kao xi ts'e chjotg kao 'ndeén tjasjaijin. T'èt'ai nanguinii

<i>Kja'aínle chjotg kao 'ndee</i>	<i>Kja'aínle tsojmii</i>
<hr/>	<hr/>

Chótsenlaj xon xi kàchòt'ayài k'og t'èndai xá xi tjióo.

S'uik'ien

K'iganga bitjo s'uik'ien kjoatsjoá tjin, kjoany'án tjin, jè ngats'i xinguiá xi t'axint'a tjiósijá yaole, tjennguini fa'aikoya nga je maxianle s'uile ndí nimg k'og tsjoá sichonda joni tsá ndí tsjólé. Jè xinguiá xi j'nderá tjióma síjchá yaole, k'ogáte síkjájonle yaole, tsjoá tjennguini batió xábasen ndiá kgo xábasen sòon nr'óá.

Nga xkinóo, nànda tq k'ig ch'à sak'og chn kán manjiont'aile ndí nimg, k'iganga kjoan kan ñato sá otubre. Nga k'ig tokjoan sasénjaále yámixg tsjele ndí nimg, yángxo xi yánaxó ndsitin nikgo, xókjgo man'iónjon, lòxg, ngchjg tsjen tjenb'angui, satiósòn xikjoan ximag yá yámixg joni tsojmi machine, to, ch'uin, n'ótsée, ndá tokixon, njion yao, nyáa.

SALUD

¿A tsi 'yai tsá ch'in kixindá male xtili?

¿A 'yanii jme xi ch'in kixindá 'mi?

¿A 'yanii joma k'iganga ch'in kixinda maná?

¿A sa koánli ji, axo a tsi 'ya xingui xi sa je koanle ch'in kixindá?

¿A 'yanii jonikgo k'iganga tsi ch'in kixindá kátamaná?

Jè ch'in kixindá jeni nga xingui tsje tsje nandále kgo naxale yaoná. Xinguii nandále yaona joni k'iganga ndoá n'ión kuijnaján jnaní n'ión sjuéya, nga n'ión nitjondá yaoná, ngatsi 'yoá nandá tsá mafatiná k'og chaán xinguidá tsá tsí s'ujá nandáa.

Ima nga ch'in kixindá maná, xi'a ndso'baá, mafatiná k'og: mats'iná, ma indá, manjionná k'oa matsinná ngan'ión.

K'ig ngatsi ch'in kixindá mená koanná, tjinéle s'iyá nandá xi choa naxg tjinle joni tsá ndá tosàan, inatjin ngax s'ejin, tsá mai je, inatjin xkile ndásan s'ejin. Jè ch'in xo'mii, a likui nda fikgo nandá xi xi, joni ndáxi, to nandáni xi ndale. Tjinéle s'iyá nandá k'iganga mafatiná, tsá nandá síjé yaoná kui xi tsónile nga kui bakinle.

Tikuinda yaoli, tikuindai xingui, tse nandá t'ujj nga channáo k'og tsá tsen mali nga xindái, kjit'ananguii t'in jia tjió nd'ia chjinekki xi sísinlii.

¿Jmé xi mangósòn ngajaò xon xokjoan?

¿Jménj xi tsì mangósòn?

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

Tijngoi én xi tínjéli.

Jós'ì machjén:	
<i>Kjoas'eyangjmíi</i>	<i>Xon xi jàn kits'aoyà</i>
<hr/>	<hr/>

Jñáni machjén:	
<i>Kjoas'eyangjmíi</i>	<i>Xon xi jàn kits'aoyà</i>
<hr/>	<hr/>

Jè xá xi tjió nanguinii yáá koakòli jñatjen kjimalii j jngoyà xokjii.

Chjuéjin jngoi xi b'akaolē k'oa jngo X t'èchoani xi kui.

¿Jñánile xá xi nguisa ñ'ain koanlii j jngoyà xokjii?

- () Nga tjennguini k'obixón jme xi titso jngo xon s'exkia.
- () Nga s'endajin xi chjònangui nga je s'exkia.
- () Nga s'enda kaō nga s'endajin xi chji.
- () Nga s'exkia xon k'oa nga nikitjosòn jos'in b'énè.
- () Jè kjoachjine xi ts'e énná.
- () Nga s'endajin xáa nga je s'exkia jngo xon.

Chjii jme xi koanlii j jngoyà xokjii.

T'èt'ai j jmeni xi melii nga tjuét'ale xon xokjii.

Chótsenlaj jmé xon xi tjióo. T'èt'ai kja'aínle, a xon najmíxkón ní, a xon najmítsjoa ní, axo xon kjoas'eyanajmí ní.

Incendio de 1937

! jokji ngxinandá xi nchjani
Nguijbi jo sa'nda nangui
Tx'á, ñaki jñájchá tjain xó
tsangajtsa ngayejee so'nde
xokjii, tonga nó ño yobá kao
xja'aòn jngo kan kao xja'aòn
jaò, tseé kjoaxkón kisoko, kitìngui
so'nde xokjii, jesòn yáa kao
ngats'i ndí cho jñáa...

El pájaro de cuatrocientas voces

!xó koan jngok'à, jngo xó ndí
cho xi mele koanle sé tsàkai
k'oà nga koanle, kinr'ue xó
chájcháa, nga kichònr'uè !xó
kitsòle: —Atsì s'igìn kjoanda
k'uínyanáí, meéna koanna se
tsàkai...

Tjngoyai ngaya xi tjió nanguini jmeni xi tñijéli.

<i>Najmítsjoa</i>	<i>Najmíjcháa</i>	<i>Kjoas'eyanajmíi</i>
Jè najmítsjoa kuiní xi: <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	Jè najmíjcháa kuiní xi: <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	Jè kjoas'eyanajmíi kuiní xi: <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Jè najmítsjoa machjén nga: <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	Jè najmíjcháa machjén nga: <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	Jè kjoas'eyanajmíi machjén nga: <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

T'èxkiq̄i x̄on, tikatióyàt̄ji jè é̄n xi t̄jínèl̄e ch̄oq̄ ngósòn machjénl̄e nga fits'iani, xi kjuē koq̄n, t'èndajin kjoq̄ xi tíchjònanguil̄i.

K'ìanga kitjo s'uí tjan n̄ixjin nó xi ja'atoō ȳa n̄ax̄inandá ni'yá, n̄askákjis'in chjot̄a chj̄inexjao tsak'iéjtín xinkjín, ja'ai xi jnyì kinroani, xi ndáx̄ó ja'aini k̄ao xi nindo yátotà ts'e.

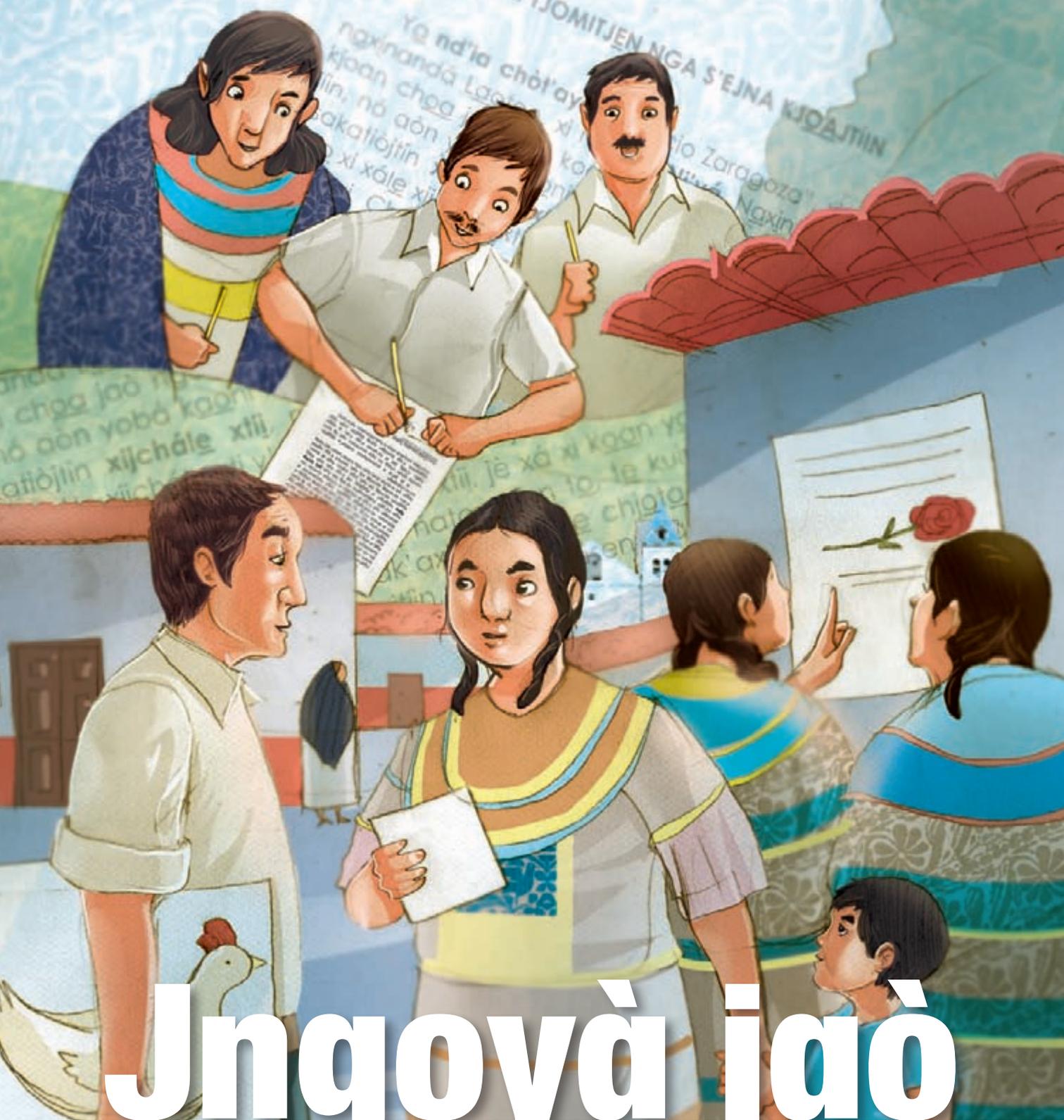
Nga tjiósíkjane chj̄inexjao xokjoan kitè chálíóō k̄ao naskaáa.

T'èxkiq̄i é̄nndo xi t̄jió nanguinī. Xi kjuē koq̄n, yá tjanguil̄ai é̄n kja'aín xi ts'ē tsojm̄ii k̄ao chō k'oō t̄ji k̄ji xi t̄ikatióȳai xi é̄n kja'aínl̄e 'ndeē̄ k̄ao ts'ē chjot̄a.

- Nda bichi nióxt̄ilal̄e ndí n̄ima.
- Kitè Chálíóō k̄ao Naskaáa.
- Skoq̄nxi t̄ikjineché ngá tsòtil̄i ma.
- Ȳa Ndáx̄jao, Nax̄tsé̄ k̄ao Kachan n'ión nangui sjuèya.
- Chátóó̄ Jróȳē kisíxá k'oō jté xó koq̄tsena nga kjoq̄'aí.

T'èxkiq̄i é̄n xi tjió nanguinīi k'oḡ: t'èxjoàndailq̄i xi nangui kaḡ
 xi choang'a fane k'oḡ yá tjanà̄i xi kix̄i kaḡ xi ng'a fane.

xó	txo	nandáa	nànda
nandq̄	nandáa	xáa	xaḡ
xq̄	aòn	aon	ján
jàn	jan	nḡtsée	nḡtse
rxoa	rxoḡ	séen	sen
sen	yáa	ya	ya
jaò	jao	jtí	jtí
lij̄i	jtile	xjáo	xjaooḡ

Jngoyà jaó

Xá xi s'echoa jngoyà

Jè nchjáaxtij kəo chjotə jchíngaa:

- Tsjoá énlə xi kəo t'axon jotsò xi majinlə nga kòtsenjinlə jngo xon.
- K'ueyaxkon én xi y'a nga jngó jngó jkoyaa xon s'exkiə.
- K'uexkiə xi n'ión jñani fa'ait'à xi n'ión chjile jngo xon.
- K'ueyaxkon jos'in tjió'n'ión éen kəo jme xá s'endani jngo xon.
- K'iganga k'uenda jngo xon sichjén: jngo kjoab'aitsjen jos'in koaikəo kjoə, skí k'og k'uendayanda jocho nga nda s'e xi skí.
- Skínda, k'og k'uendayanda jocho nga s'elə séen jmenj xi k'uenda.
- Jàn jkoyaa choə xi tjinlə énná skue, jè én xi ts'e chjotə nangui ny'áan.

Xá jngo

Xá xi s'echoa

Jè nchjáaxtií káo chjota jchíngaa tjínèlè koonlè:

- Sikinchja xi tjennguini xon nìkasén éen k'oa to skuéjin k'a én xi skótsenlè.
- K'uexkia k'oa k'ueyaxkon jos'in nya ngayalè kaa én xi machjénlè jngo xon nìkasén éen.
- K'uexkia xi n'íon: sichjén én xi jo findo finanga kaa xi ñaki to k'oamaná jotsò.
- K'uejnanda ngaya kaa yá'ma xi machjénlè xon xi k'uenda.
- K'uenda jngo xon nìk'ato éen.
- K'uendajinnda xon xi skí, skótsenjinlè joni: choachji xi ngósòn, kja'aín xi b'a jko xon, jta xi sík'atji éen, xi nangui, xi basen, xi choang'a kaa xi ng'a fane.
- Skót'ayàjin jos'in machjén én nchjakja'aín xi tjin xi kitsoan'iónkjao.
- K'ueyaxkon jos'in y'a yaolè jngo xon (yá'malè kaa jme xi tjinlè).
- K'uejintokòn jme xá s'endani xon xi tísíxákao.

Chótsenlǎj sén xi tjió nanguiniǐ.

¿Jmé xi tib'èxkiǎj?

Jngo xon nìkasèn én xi kàfa'aina xi ts'e jngo kjoǎjtíin xi s'ejna xó.

Kàtab'èxkiǎkǎolli xi tsòyalii, chobayaño k'ogǎ t'èndajin kjoǎ xi tjió nanguiniǐ.

- ¿Jmé xi tìbakó sén xokjoan tsàk'ogǎ?
- ¿Jñáni k'ogǎ k'íáni machjén jngo xon nìkasén éen?
- ¿Jós'in machjén jngo xon nìkasén éen?

Chótsenlaj k'og t'èxk'ij é n xi ngui jmà tsak'iyà,
xi kjué koan, t'èndajin kjoachjònangui xi tjióo.

Xon nikasén éen

Laotee, xi nchjani Ni'yá, Naxintsje,
ñajan chan mee, nó Aon yobá kaoni ñajan.

C. Antonio Mendoza Sánchez
Xijchále xtiij

Kjaín nga tjinli tse kjoaxkótokòn, **jè ngatítjònle nd'ia chòt'ayà** xi tijná i naxinandánáde, **nchjalii ji**, nga kjo'ài nga s'ejna **kjoajtíin** xi **s'ejna**, nànda **choa jàn** koajts'ia nga koanxòon, nga tejaò chan mee jè nó xi timaá nd'aj, ya koanxkóñá jña sakóyale xtiij, **to kuisá xá tsàkai** nga **chobayñá** jos'in tífichómani t'ats'e **xon** xi **tsak'aináleé** chjotaxá Ni'yá jè nó xi ja'atoq.

Kàtamaná kjoanda **sixátiyaá** k'og nga tsì'ya xi sicha, nga tsaón é n xi machjén k'og n'ión chjile jmenij xi kuixóon ánnij nga kjuichoná jngo **kjoaixi** jmenij xis'ian t'ats'e kjoa xi tjióx'oáyaná.

SÍKASÉN ÉN

Ngatítjònle Nd'ia Chòt'ayà

Chápè Xká Xaa

Ya chjuéyani jè én xi kàb'èxkiqai, ¿jmé xi títsò tsàk'og xon xokjii?

¿Jmé kja'aínle xi bakìnle jko xon xokjii tsàk'og?

¿Jmé kjoanij tìnòkjoanile chjota xokjii tsàk'og?

T'èxkiḡi xi n'ión xon nìkasén én xi kinìkasénle jè Chántòḡ, xi kjuḡe koḡn, t'èndajin kjoḡ xi tjión nanguiniḡ.

¿Jmé xi títsò xon nìkasén én xokjii?

Tikakìnkjaolḡi xínkjín kjoḡ xi tjióḡ.

Jè xon xokjii jè síkasén:

Kjuichó ya kjoajtín.

Jè xá xi nòkjoḡni kuiní nga...

Chḡḡ 15:00 h 12 chan mee, nó xokjii.

Chḡḡ, nixjiin nga nòkjoḡmañale xijchále xtii.

Laḡtee, Ni'yá, Naxintsje, kjoan 9 ñajan chan mee nó 2009.

!tjinni kjoḡ xi chobàyañi ya kjoajtín xi s'ejna.

Ngatítjònle nd'ia chòt'ayàa.

'Ndee kḡḡ nixjin nga kis'enda xon nìkasén éen:

Chobàyani jos'in tífichómani xon xi ja'as'enle chjotaxá Ni'yá nó xi ja'atoḡ.

T'èxkiq̄i xi t̄jna nanguinii.

A t̄j̄jinlì nga...

Jngo xon n̄ikasén eén, kuí machjén nga nòkjoq̄le tsà jngo chjota nga kàtafa'ai j̄ñani k'oq̄ k'iani t̄nòkjoq̄le.

To jngolà choq̄, tob'èlañá ya nd'ia chj̄inexon, nòkjoq̄mañale xijchále xtij nga satiõnda tsà jngo xáa k'oq̄ tsà mai j̄e nga sakóle jos'in t̄jióma xtile. Ya nd'ia j̄ña t̄jió yámixa kjoq̄t̄exomaq̄, chjota xá xi nchja k'oq̄ k'ia nchja tsà jme xi kàma, joni tsà kjoq̄t̄exoma kàb'atontjail̄e jngo chjota.

Jmeni xi kjoan'ión t̄j̄inèle b'a j̄ení:

- Én xi s'et'a ya jko xon.
- Kja'aínle chjota xi n̄ikasénle xon.
- Jmé xá xi nòkjoq̄nil̄e.
- 'Ndee j̄ñani s'ejna kjoq̄jt̄in.
- Nixjin kao choq̄ nga nòkjoq̄le chjota.
- Kja'aínle kao ntsja chjota xi síkasén xon.
- Choq̄ xi y'a nd'ia xi síkasén xon.

T'èxkiq̄i kjoq̄chjònanguii k'oq̄ t'èndajin xá xi t̄jióq̄.

Ya t̄j̄nk̄j̄nl̄aj̄ jotsò xi kàb'èxkiq̄i, ¿jmenì xi xon n̄ikasén én 'mì?

¿Jó'mì ngayá xi b'a jngò xon nìkasén éen?

Tìkatióndai ngayalè xon nìkasén éen, yà tìkatiòyàì ngayá jña kjitxoa jme xkì xi b'akàolè.

'Nde jña s'ejna
kjoajtíin.

Chòà kàò nìxjin
nga s'ejna
kjoajtíin.

Kja'aínlè chjòtá xi
nìkasénlè xon.

Kja'aínlè
kàò ntsja
chjòtá xi
síkasén xon.

Tjín sak'òà
nga b'a
jtínlè nd'ia xi
síkasén xon.

Kjòà xi
nòkjoanile
chjòtá.

Jkò xon.

Nd'aj ndà, xi n'ión kjoàlà k'uéxkià jngoi. T'èxkiàì én jtòá xi tjíó nanguiniì k'òà tìchjáin én jyòò kàò én binyáxkóon.

- Kàò tse kjoàxkóntokóon, jè ngatítjònle nd'ia chjìnexon xi tjína ì ngxìnandáná, nchjalì, nga kjoà'aj kjoajtín xi s'ejna.

- Jè kjoǝjtín xi s'ejna nànda choǝ jàn nga koǝnxòon koǝits'ia nga tejaò chan mee, nó xi timaá nd'ǝi.
- K'ìǝnga chobàyañá jotís'eni kjoǝ t'ats'e xon xi tsak'aìlǝ chjotaxá Ni'yá nixjin nó xi ja'atoǝ.
- K'ǝas'in s'ejintokòon ngats'io nga tsì'ya xi koǝn sicha, nga sixátíyao je, tsaón én xi machjén ánni nga sokòni jngo kjoaixi xi ndatjín.

T'èxkiǝ xi n'íon jè xon xi “Jè xée kǝo xǝ” 'mì xi fa'ait'à ya Xon s'exkiǝ. Tìchjáin én xi findo finanga kǝo xi ñaki to k'ǝamaná jotsò.

Tìkja'aitsjenjin xi itsò nga b'èxkiǝ xi n'íon:

- ¿A jeé jǝme kjiman'íonjin nga b'èxkiǝ xi n'íon?
- ¿Jméni xi satét'ai nga b'èxkiǝ?
- ¿A chòt'ayàkǝoníi jos'in s'exkiǝ xi n'íon?

Tìkja'aitsjain nga...

Nga jngó jngóo chjotǝ k'ìǝnga b'èxkiǝ, kjas'in kjas'in b'èxkiǝ nǝnga tǝ kuini xon s'ik'íexkiǝ. K'ǝamani, k'ìǝnga s'exkiǝ, s'eyaxkíi jmé xonni, jmé xitsò k'ǝ 'yá xi kujnr'ué nga s'exkiǝ.

B'antjaiyaá jos'in s'exkiǝ, kja'aín s'in s'exkiǝlǝ xti, kja'aí s'in s'exkiǝlǝ chjotǝ jchíngaa, tsà bexkon axo tsì bexkon xon, yǝá nìk'akǝlǝ jmenì xi tsjoakie, k'ǝnìkǝo choyalǝ jmenì xi tsítsò, nìkjanlǝ ndsqá, nìkjanlǝ yaoná.

Chótsenlaj k'og chobàyaño sén xi tjió nanguinij.

Jè ngó ndí chikonli kàtjoch'inle, nd'ai ngó kàmatsenle k'og xka yátochò, ndiasja kjoàle tífikajnguile ya jko nindo ján.

¿Jmé xi tin'ia ndí kòrre?

Tikájnalaí ñe ndí kòrre, tsà satèkjoa yandiáa, koán k'ogaxín soa soale tsànda an.

!!à sikájnale i xon xokjii jè x'inna ánni ngatsi to xitsjoa i kjoasjana nga kjoa'aí.

Chjín, kuilani to kjitiani nd'ia, tosa jin tífijk'a jè tsòtii, jméxó tsè xi kàmale tsàk'og 'ndí taonjngo xokjii.

- ¿Jó'mi tsàk'og xon xi kàb'éndale x'inle chjoón xokjii?
- ¿Ánni nga kjoan'ión jo cho k'ia kàmajngo kon nga je kàkjìòn tsé ndí xon xokjii?
- ¿Jná sanij nga koan koanchjén jngo xon xi k'ogkji? K'ogasi, tik'axki?

Chótsenlǎj k'og t'èxkiǎj xon xokjii.

Chástoó:

*Jè tsòtii kàtjoch'inle, xka yátochò,
xka ndiasjaá kàfikajnguile ya jko nindo
ján, to ngotjò kjoán t'fia. To yaálà
kàsik'iéjnakoa jè tsòtii jè Naterèe.*

Amalia

Tìkakìnkjaolǎj xínkjín kjoǎ xi tjió nanguinii jñanile xi b'akqole.

'Yá xi nìkasénle

Xká kàfikajnguia k'og jè tsòtij yaá kàsik'iéjnakoa jè chjoón ndai nd'iaa.

To ndí xon jtoání xi én tsjoá

Amalia

'Yáxi kàsikájna xon

Chástoó

B'exkiq̄ k'oḡ kjia nga kao éna. Én ngxínni chjotq̄ nanguiny'án

Chobàyaño kao natjen chòt'ayài k'oḡ k'iq̄ chjii.

¿Jmé saniij xi kōgn s'et'a yq̄ xon xokji xi kàb'èxkiq̄?

T'exkiq̄ k'oḡ tik'iéjnyatji jñánile ngajaò xon xi tjió nanguiniij xi xon sík'ato én.

15 chan'ndo nó 2009

Naliá:

Jè taon xi kisikasenna n'aina kjoànlà kàfj'ka ngotjòa, a li k'oḡjín malii, s'ai nguixòon, choq̄ ño satéjián.

Chá Jorge

T'èjontokòin nga...

Jngo **xon nìk'ato éen** jngoní én xi nìk'íejna axo k'ogǎ ma nìkasén, maá jngo chjotǎ nìsénkǎo.

Jè én nìk'ato éen maá xon chjit'à, k'ogǎ ma to nìk'íejna én. K'igǎ s'et'axon én xi nìkasénkjog joni xi kjimaxákǎo i xá xokji, kuixá s'endani nga nìk'íejna kǎo nga nìkasén éen, to tjíchog kjoán én s'et'a, to kui kjoán én xi 'mìlè jè xi s'ejna énlè.

Ya jngo xon nìk'ato éen kjoan'ión tjinèlè b'a xi i'mì:

- Xi chjilè xon
- Én xi sík'ato
- Xi kji xon

Tjín k'a xon nìk'ato éen xi kjoan'ión b'a chog kǎo nixjin nga s'enda.

Jngo xon sík'ato én t'èndai, t'èxkiqǎ kjoàlǎi xon xi tijnǎa, xi kjuè koǎn t'éndajin kjog xi chònanguilii.

Jè Ema yaxó tìnòkjogǎ jǎa batiojtín yánchjín xi taon b'aì tséle, jàn mani xtilè xi s'ǎ n'ión 'ndí kjoan, kjie tsin x'inlè k'ogǎ likui be 'ya xi sikatiókǎo xti 'ndíle, k'ogǎ tsà tsì koai, tsà ngats'uí kjuichò jǎa s'ejna kjoachobàngjmíle yánchjín, jé yánchjín xi nyatitjònle xá xokji, n'ión xkò'a, n'ión b'énè nga tsì 'ya xi sicha, ngatsí 'ya xi ng'ats'uí fichó, k'ogǎ k'igǎ 'ya xi sícha, kjit'ananguii sík'ajent'a jotjín ndí ngan'ión xi b'akaolè tsàkai jè ndí

B'exkija k'og kja nga kao énga. Én ngáinni chjota nanguiny'án

yánchjín, xi to kao kjoach'inxkóon, jè ndí chjoón xokjii, chaán to n'aichágle kisikatiókao ndí xti 'ndíle k'og jngoxó xon sikájnale x'inle nga kjoajintokòn. Tisenkoaj nga k'uenda xon nik'ato én xi skí.

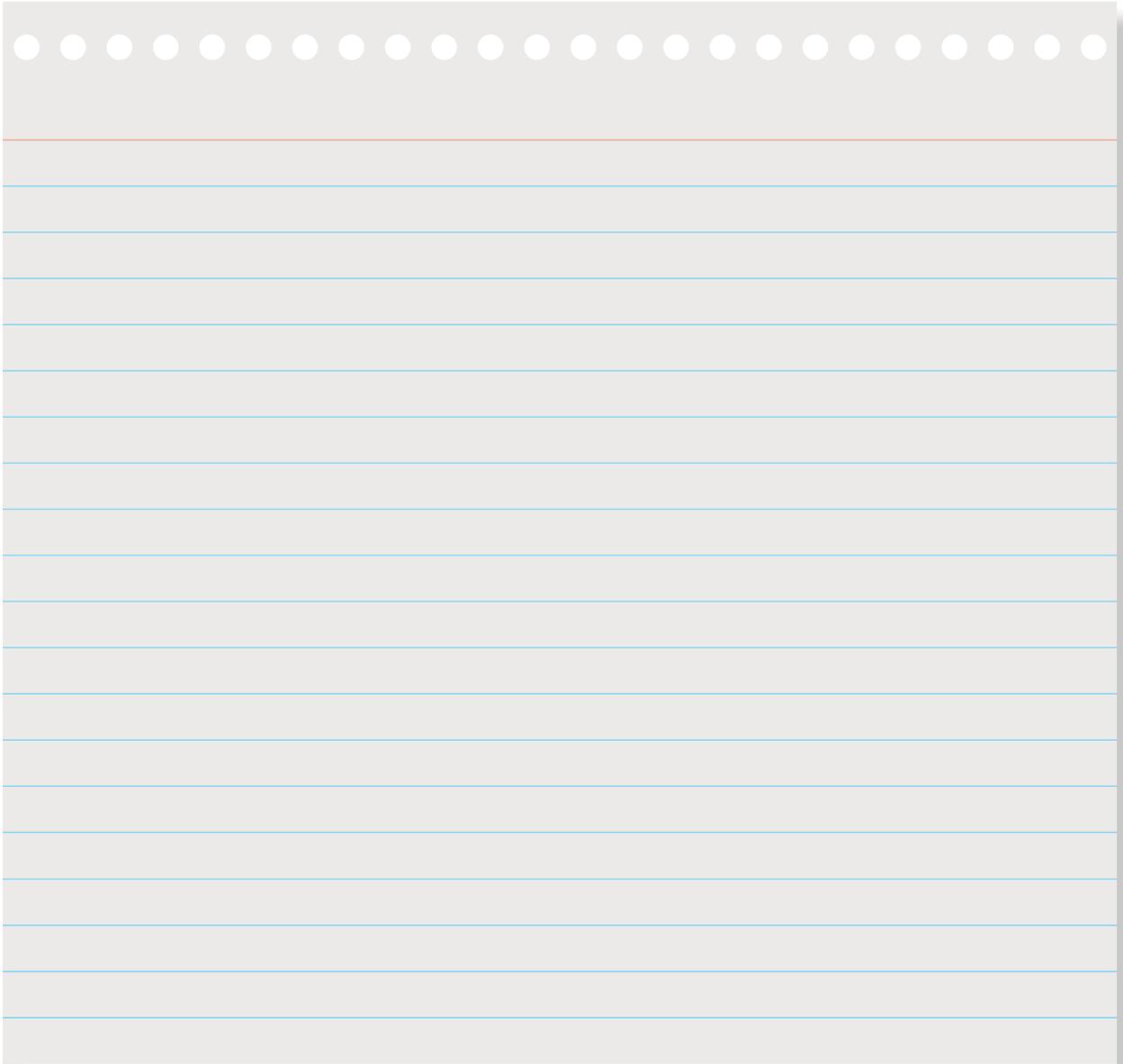
¿'Yá xi sikájnale xon?

Chjí kja'aínle xti 'ndíle na Ema, to ji t'aikja'aínle:

¿Jmé én xi s'et'a ya xon xi sikájnale x'inle?

¿'Yá xi síkájna xon nik'íejna éen?

T'èndai ǐ xon nìk'íejna énlǐ.

Chótsenjinlǎǐ k'ogǎ t'èndajin.

- Tsà ndaá no'yàlǎ, tsà nda majinná jotsò énlǐ xi kàchji.
- Tsà kàb'èt'aní énlǐ xi tsì koan chajin, xi kjoan'ión tjinèlǎ b'a jngo xon nìk'ato éen joni: xi nìkasénlǎ xon, xi síkasén xon, énlǐ xi sík'ato.
- Chòtsen ndalǎǐ jos'ìn kàchji énlǐ xi kànichjain.

T'èxkiqj xon xi tíjna nanguinii, chótsenlaj é n'ión tsak'iyà k'og k'ig tijngoyài én jtòá xi tjió fet'anij.

Choch'á _____ jmàá kji.

Choch'á _____ iso kji.

Choch'á _____ n'ión nd'é.

T'èxkiǎi xon xi tǐjna nanguinii.

A tǐjiniǎ nga...

Jè én basènkja'aín xi nai tǐjniǎ, jaò jkoya én machjénǎ xi b'én'iónkjao, jngo én basénkja'aín, xi nguì jngo kui xi k'ogtsò 'yáts'e. Joni, Nga kastǐg "Mi perro" bixoán k'og nga énná, tǒ jngo én nchjani, jè xi mi tsò tǒsá fet'ani, ǐs'in bixón nga nòkjog: Niáng.

Nga kaǒ énná, k'ogáte tǐjn én basènkja'aín xi tǒ k'ǐa machjén nga jngo tǐjn mani chjotǎ, k'ogama nga nòkjog kja'aínleé yaoná, ǐ tǐjó k'a choǒ, likuima nìk'axki nga tǒ jngo tòxkoán, tǒ k'ǐá nga ma nga bixoán, xkoán, ndso'baá, nitjoán.

T'èndajin kjoǒchjònangui xi tǐjnaǒ xi ǐtsò.

Jè jotsò xi kàb'èxkiǎi, ¿Jméni xi én basènkja'aín xi tǐjniǎ nai 'mì?

B'exkiḡ k'oḡ kja nga kḡ éna. Én naḡíni chḡḡa nanguiny'án

T'èxkiḡi k'oa tijngoyàì én jḡóáḡ, tḡchjáin én xi bakó 'ya ts'enij tsojmìi.

ng

le

li

ng

li

Jè chḡch'ána kḡ chinga _____ mìyḡó faó.

Yá _____ kḡ naḡó _____ sḡse kjoan.

Tíí _____ jmà kji.

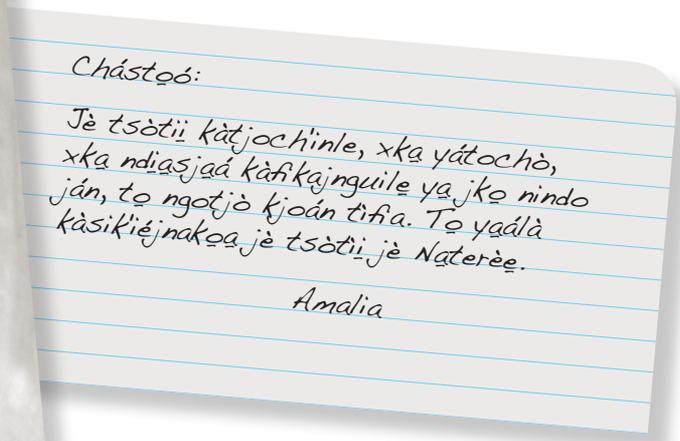
N'aijcháḡa kḡ naḡchá _____ n'ión tijta.

Nd'ia _____ n'ión 'bá kji.

Tjasjaijin ya Xon s'exkiḡli jè xon xi i'mì “¿Ánni nga Ni'yá 'mìni Ni'yá?”, k'oḡ t'èchḡḡi jña fa'ait'à én basènkja'aín xi nai tjinle.

Chótsenlaj xon xi kàchòt'ayàì k'og t'èndai xá xi tjióq.

¿Jmé xi mangósòn ngajaò xon xokjoan?

¿Jménj xi tsì mangósòn?

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

Tijngoi én xi tñijéli.

Jós'ì machjén:	
<i>Xon nikasén éen</i>	<i>Xon sík'ato éen</i>
<hr/>	<hr/>

Jñáni machjén:	
<i>Xon nikasén éen</i>	<i>Xon sík'ato éen</i>
<hr/>	<hr/>

Xá jaò

Xá xi s'echoq

Jè nchjáaxtií kəo chjotə jchíngəq:

- Sén skótsenlə nga k'uexkiq xon xi ts'e kjoaniskánqcha.
- K'uexkiq xi n'íon k'og k'ueyaxkon én xi tíjna tíjtòn k'og sichjén: én tsjoa kəo én xi tsì kjijinná nga k'ogama.
- Sinda choq xi sichjén jos'in k'uenda xon xi skí.
- Skí xon sík'atjibí éen.
- K'uendayanda xon xi b'énda k'og sikja'as'enjin én xi chat'a.
- K'uendayanda xon, sichjén joni kja'aín xi b'a jko xon, jos'in nya éen, jos'in machjén choq xi sík'atji jtəle énná kəo jos'in machjén choqchji xi ngósòn.
- Sik'aitsjenjin jos'in machjén én xi k'ogtsò jokjoan, jos'in matsen tsà jmeni.
- Sikatiónda xon xi skí, k'ogkjoàn s'in sikatió jos'in tjinèle.
- Skuexkon jme xá s'enda xon kəo jmé xá xi 'ya én ya sinyá.

Chótsenlai sén xi tíjna nanguinii.

¿Jmé xi tib'èxkijaí?

Jngo xon xi ts'e kjoaniskánqcha xi ts'e chjoón Ndájbee.

T'èxkijaí k'og t'èndajin kjoqachjònangui xi tjió nanguinii.

¿Jmé xi tífakó sén xokjoan tsàk'og?

¿Jñáni k'og k'íáni machjén xon xi ts'e kjoaniskánqcha?

¿Jós'in machjén xon xi ts'e kjoaniskánqcha?

Ya tjasjai ya xon xokjii xi fa'ait'a ya xon xi nichjain. Chótsenlaj séen k'og t'èndajin.

K'ianga kàtatjomitjen-ya ngayeje kjoachjinele chjota jchinganá, jè nd'ia xkósònle ndí "k'ien Sobi Kàntjoa" kao chjotaxá Ni'yá xi tjió'yà nd'iabaseen nd'aj, k'ogas'in:

Nchjamañale

Ngats'i ndí xti yánchjín xongó xi matsjoale siskánacha nga tjóssejin xi k'uéjnaya ngajaole Chjoón Ndájbe xi b'akaole nó xokjii, is'in tjinèle kuitjosòn:

'Ndee kao nixjiin: Ya k'okaon ya sòn xjaó xi kijna tjen jengui nd'iabasen Ni'yá, choa ño nga koanxoon, xipe xja'aon ño chan 'ndó nó aon yobá kaoni ñajan.

Nga s'et'axon: Tix'a'ndeni tojo nga je tibitjo xon xokjii, nanda to ngotjotse sa chale nga koaits'ia s'exjoale k'og to kjoatjaóni, a lijme xi koanchji.

Xi tinnijé:

- Xon kjiaxon, jaò ntsja xi to sénle kao xi ñaki kui.
- Jaò sén xi to nkjain, xi to jko matsen.
- Xi basents'iani xja'aon sa'nda kan aon nóle.
- Xi ndanchja énná kao kastia.
- Tsy'óle yánchjín xi tjin nanguiná k'okjá xti yánchjín xi siskánacha.

Kjoa xi kuinchjayani: Jè xit yánchjín xi siská koan koakò tojñanile xkósòn xi ts'e chjota jchinganá, basents'ia jngo én tsjoa, jngo én najmijchá. Kuinchjaá nga énná kao nga kastia k'og to ngotjotseé te'nde.

Xi k'uechjile: Jè tjuéjin jokjoan chjotǎ xi nda bexkon jotjinni xkósònle naxinandáa k'og chjile énlé jokjuitsó.

Xi sitjaòcha:

Xi k'uéjna titjòn: Koai k'amje kjoatjaò jngo jña xin naxinandáa.

Xi koan jaòni: Koai k'amje kjoatjaò jngo i jin naxinandá Naxintsje.

Xi koan jànni: Koai k'amje kjoatjaò jngo xi te ini 'nde xi nchjani naxinandáná.

Tsà jme xi tichajin: Tsà jme kjoa xi tichajin, jè xi b'akaole kjaoyani k'og jè k'uendajin.

Naxinandá Ni'yá xi nchjani Naxintsje, xja'aon jàn chan majee, nó aon yobá kao ñajan.

XI SÍKASÉN ÉN XI TJIÓB'ÉNDÁ KJOA
Nd'ia xkósònle ndik'ien "Sobi Kantjoa"

¿Jmé xi títsò tsàk'og xon xokjii?

B'exkij̄ k'oḡ kja nga kḡo énnḡ. Én ngxínni chjotḡ nanguiny'án

¿Jñánile kja'aín xi y'a jkḡ xḡn xḡkjii?

¿Jókjoan énn xi 'yaxkoin xi fa'atsenjin ya xḡn xḡkjii. T'èt'axoj̄n?

¿Ánni nga ntsja binyáneni chjotḡ xi b'énda nga fet'ani?

**T'èxkiḡi xi n'ión xḡn kjoaniskánacha xi jè
kàch`tsenlaj̄, xi kjuḡ kḡan t'èndajin kjoḡ xi tjióḡ.**

¿Jmé xi tsò xḡn xḡkjii?

¿Jmé kjoanii nga ikji xḡn títxox'ani, axo nga xḡn kjoaniskánacha
tíbitjoni tsàk'oḡ?

Tíkat'alají xínkjín kjoǎ xi tjió nanguinií, ya chjuéyani jotsò xi kàb'èxkiǎi.

Xi tíniǎjéle xti yánchjín
nga koǎn siskánǎchǎ

Koǎi k'amje kjoǎtǎjǎò
jña xìn nǎxinandáa;
Koǎi k'amje kjoǎtǎjǎò
yǎ jin Nǎxintsje; Koǎi
k'amje kjoǎtǎjǎò í jin
nǎxináná.

Kjoǎtǎjǎòcha xi k'ǎǎile
xi kuinjéle

Tojo nga kitjo xon xokjii
k'ǎǎ k'ǎǎ s'exjoà nga
toje jame tífits'ia.

'Ndee kǎǎ níxjin nga
koǎnská

Xon kǎǎ'áin, jaò ntsja
kǎǎ xi ñaki kui. Jaò
sénle, xǎǎ'aòn tǎn kan
aòn nóle, xi ndanchǎ
énná kǎǎ kastǎ, ts'ó
k'ǎǎkjá.

Nga kitjox'a'nde nga
k'uet'axon yaole xi
siskáa

Yǎ sòn xǎǎ xi kijna yǎ
tǎn jǎnngui nd'iabasen
Ni'yá, chǎǎ ño nga
koǎnxòon, xipe, nó
aòn yobá kǎǎ ñajan 19
chan 'ndo, nó 2009.

T'éxkiḡi xon xi b'éyanḡmí t'ats'e kjoḡniskánḡchḡ.

A 'yaní nga...

Jè xon xi ts'e kjoḡniskánḡchḡ ñaki toxá s'endaáni, maá b'énda jngo jtiin chjotḡ tsàmai je jngo chjotaxáa t'ats'e xá xi matsjoale síkatióbasen jñani maskánḡchḡ. Nkjìn ngayaḡ tjínle jos'in s'enda xon xokjoḡn, joni; ánni nga maskánḡchḡni, 'ndee kḡo niḡjin jña maská, nga b'atjibísòn xon, jme xi machjén, kjoḡ xi sakó, nkjìn sa.

Jngo xon kjoḡniskánḡchḡ kuí xá s'endani nga s'ejintokòn chjotḡ xi bakínle kjoḡ xi maskákḡo ánni maxkóni nga kui niḡjiin.

T'èndajin kjoḡachjònangui xi tíjna nanguiniḡ.

¿Jméni xi xon kjoḡniskánḡchḡ 'mì?

¿K'íani machjén xon xi ts'e kjoḡniskánḡchḡ?

T'èchoǎi ngaya xi ts'e xon nìskánachǎ.

'Nde kǎo nixjin
nga bitjo xon

Nga fet'ani

Nga s'et'axon

Xi nìjé

Ánni nga bitjoni
xon

Kjoǎ xi sakó

Nd'ǎi ndǎ, chót'ayàlà jngoi jos'in s'exkiǎ xi n'ión.

¿Jós'in k'uéxkiǎi tsà tsjoa tǎnlii? ¿Jos'in k'uéxkiǎi tsà tsijme xi kjiinlii?

- a) Nòkjoǎmañale ngats'i xti yánchjǎin xi matsjoale siskánachǎ nga tjuéjin xi k'uéjngajaoale chjoón ndájbe xi ts'e nó 2009.
- b) Yǎá koǎnská yǎ sòn xjaó xi tǎjna yǎ tǎn jengui nd'iabasen Ni'yá, choǎ ño nga koǎnxòon.
- c) Tix'a'ndeé nga s'et'axon tojo nga tíbitjo xon k'ǎo k'ǎi s'exjoà nga je koǎnská, to kjoatjaò s'et'axon 'yani xi matsjoale.
- e) Jè xti yánchjǎin xi siská, kuí kuǎinchjǎyani xkósòn xi tǎin i ngxinandáná, to jngoó kjoasjǎjin, koǎn koǎkò joni jngo najmǎjchǎa, najmǎxkóon, najmǎtsjoa.
- f) Jè kjoǎ xi tsì fa'ait'á i xon xokjii, jè kjaoyani chjotaxá xi b'éjna kjoanìskánachǎ xokjii.

T'èxkiǎi xi n'ión xon én najmǎtsjoale “Kòlo nàjño, kòlo xà'ndǎ” xi fa'ait'à yǎ Xon s'exkiǎi k'ǎo tǎchjǎin én tsjoa kǎo én xi tsì kjiinná jme xi maná.

Tikja'aitsjenjinlà ngotjói jos'in b'èxkiḡi ndḡ nd'ai xi n'íon:

- ¿A jeé kjiman'iónjin nga b'èxkiḡi xi n'íon?
- ¿Jméni xi ñ'ai malii nga b'èxkiḡi?
- ¿A chòt'ayà sak'oḡi jos'in s'exkiḡ xi n'íon?

Nda t'èjintokòin...

K'ìḡnga s'exkiḡ, n'íon machjén nga k'oḡs'in nìkjinchjḡ xon jokjoàn s'in tjinèlḡ, tsà tsjoa tsò, axo ba tsò, tjinèlḡ k'oḡkjoàn s'in nìkinchjḡ, joni ndiá xi kàb'èxkiḡ s'ḡkjòan.

Nga nda nìkakinlḡ jme jtḡ xi b'akaḡlḡ k'ìḡnga s'exkiḡ jngo xon, sasaá 'yaxkonlḡ jme xon xi tís'exkiḡ k'oḡ ñaki ndaá majinlḡ xi nr'ué. Jngo xon xi tḡ je kis'enda, tḡ ma chòtsenlḡ jme xonni, a ts'e kjoḡniskánḡchḡ ní, a xon nìkasén énní, a xon s'enda tsojmì ní, axo xon nìkájintokòn ní.

K'ìḡnga b'èxkiḡi, tsjoá nkjín k'aḡ chòt'ayàkḡoḡi, tsjoá t'èjintokòin jme xi tsò k'oḡ jchḡxkóin jñani tjió chḡḡ xi síkjáyakḡo jtḡ, nga kui xi tsjoále kjoḡbijnachon jme xi tsítsò jngo xon.

Chótsain k'ogǎ chobàyaño sén xi tjióǎ.

Jè na Aróǎ kǎǎ Ngǎnaáa jngo kjoǎma tsak'iéts'ia, xo'nda kisitsian k'ogǎ tojeé koantsian xo'ndale k'ogǎ jexó mele koǎtèna.

Tifikonlále chjotǎ ndai nd'iaǎ, kjoajintokònlà nga je ndakjoan xo'nda xokjoan.

K'ogǎ a tsì to nguìsa nda tsà jngo xon kjoát'aá xi sik'atjibí éen.

Tsà k'ogǎte jngo sikasénleé ya nd'ia chjinexki tsàndajè.

An yaǎ kjuín kjat'à jngoǎ ya nd'ia nditsin ján kǎǎ ngakjijndáa jñani n'ión b'atji chjotǎ.

- ¿Jmé xi tjiób'énda yánchjín xokjoan?
- ¿Jmé xá b'éndani xon xokjoan?
- ¿Jmé sa kjoǎnii jñani koǎn s'ènda xon xokjoan?

B'exkiḡ k'oḡ kjiā nga kḡo énnḡ. Én ngxínni chjotḡ nanguiny'án

Chótsenlḡi k'oḡ t'èxkiḡi xon xi kàsinda na Aròḡ kḡo Nañaáa.

JÑA SATÉNA XA'NDA TJOTJO

Saténa:

- Xo'nda xkuén, nga kilò \$ 50.00
- Xa'nda tjiókòn \$ 70.00
- Nga xki jngó chjaó \$ 2.00 (pieza)

Chjónangui ya:

Ndá Yákoon, xi nchjani Laote kao Ni'yá, ya nd'iale na Áròḡ,
tsà mai je ya ts'e Nañaáa.

T'èyaxkoin ngaya xi y'a xon sík'atjibí éen k'oḡ tijngoyài nanguinij.

Ya ole xon

T'èt'ai i xi tínjélii

'Nde jña saténa tsojmì.

Tsojmì xi sakó.

Jókjoan tsojmì xi saténa.

Én xi sík'ajinná, xi símekònná
jè tsojmì xi sakó.

Chótsain k'oa t'èxkiǎi, tìkakaolǎi jñanile xi b'akaole xínkjín joni choǎ xi tǐjna choyaǎ.

Xi sítsjoakie chjotǎ to joni nga kàtabatse.

'Kja'aínle tsojmì xi saténa.

XA'NDA TJOTJO

Chót'ai k'oa tǐndái xa'nda yao tjotjo

- Xa'nda tjiókòn
- Yao xa'nda tsaán
- Xa'nda tsjò
- Ndáxinjia xo'nda tjotjo

Sén-jín chjǐle

Chjónangui, to choachjí
tísaténa ni nd'ai

Ngaya 15

Jókjoan tsojmì xi saténa.

'Nde jña saténa tsojmì.

Nda t'èjintokòin nga...

Jngo **xon sík'atjibí éen** kuiní xḡ'mì jè xon xi bakó, xi baténasòn tsojmì xi tísaténa. Nkjìn jkoyagḡ jos'in nìnda k'ogḡ nga jngó jngóo b'antjaiyaá jme tsojmì, 'ndee k'ogḡ tojmenì xi bakó nga sík'atjibí éen. K'iganga s'enda jngo xon sík'atjibí éen kjoan'ión tjinèlḡ s'eyaxki xi itsò:

- Jokji ndo fi éen: Jngo xon sík'atjibí éen to tjiçogḡ kjoán én s'et'a, to én jtoá kjoan xi s'et'a.
- Én xi bakó: Keiní bakó jmeni xi saténa, tjinèlḡ nda kjoàn k'ogbixón jokjoan xi sakó, jña kḡan chjónangui, nga nda machjén, nga tse male k'ogḡ nga choa chjilḡ.

Sak'ogḡ kjiendiá nga nikas'enjin ya xon sík'atjibí éen jè én xi sík'ajin, én xi símekònná tsjomì xi tísakó.

Xi tjinlḡ kjoanìmetokòn:

- Én xi ndatsò, xi xi tsò, xi sík'atjijinlḡ chjotḡ jè tsojmì xi sakó joni xi itsò: “Nròáo”, “chót'a tsái”, “A lì to tsjoa chine...”, “Jñaki síkjié kjoḡ ntsja'ag... skjalì”, “ìtjin xi nguìsa sa nda”, “tjin to jokjoan xi meli”, nkjin sa.
- Sén xi ngskákjoan to joni nga sík'ajin tsojmì xi sakó.

T'ènda jngo xon sík'atjibí éen, t'inkaoyai kjoə xi tjióo.

Ji, joxi ya tijnajin jtínle chjotə xi tochán tokìxon majchále k'oa nkjìn xon sík'atjibí éen k'uéndao xi koəkò tsojmì xi tjinnoo.

¿Jmé én xi sík'atjibíí?

¿Jñáni satèna tsojmì xi tísakó?

¿Jmé én xi simékònni chjotə, jósí nga koəkuí tsojmì xi tibatènai?

Tsà kjienndíali nga k'uét'ai jotjín chjíle tsojmì xi batènai koán k'uét'ai, ¿Jótjín chjíle tsàk'oa?

Chjii i xon sík'atjibí énlj.

Chótsenlaj k'og t'èndayandai xon xi kàchji.

- Jè éen xi kàb'èt'ai tsà kixíí nchjg, tsà tō choa kjoán éen kàbinyai k'og tsà sasaá majinná jme xi títsò.
- Tsà tjinle éen xi kjoan'ión machjén, xi tsì kogan chajin: 'nde jña saténa tsojmì xi tísakó, jós'in saténa, jókjoan, jós'in machjén, jmé kjoanda xi tjinle.
- Tsà tsaobaá kàbatiui éen, tsà ndaá kàningabai jokji tē xon xi kànìchjain.
- Chótsenlaj nga k'ogás'in kàchji éen xi kànìchjain jos'in tjinèlē chji.

Chótsenlaj sén xi tjió nanguinii k'og t'èxkiəi kjoanajmí xi y'a.

Jè tsinina ikji'ba xon xi ts'e kjoaniskánacha kiski k'og tinchjamañale xi koantsjoale kjoa'ái nga koanskákao to kótóo ts'e xi bichons'en.

Jè n'ainə k'ogte kitsjoangan'ion nga tsak'iyà xjaó chjotse jñani koanskásòn xi kijnakjao ya nd'iachjinexon 'ndíi.

Tjasjajin xi káb'èxkiəi k'og tìk'íejnai xinguanii én xi bakinle nga jngó jngó ngayaə.

Xon xi ts'e kjoanacha

Sòn xjaó

Nd'iachjinexon

A tjiinli nga...

Jè én xi s'gkjoàn kàchji nga én kjit'ajokji 'mì.

Jè én kjit'ajokji machjén nga k'ogbixón jókjoan axo jókji jmenì xi tìb'axkì.

Jè én kjit'ajokjoan kuiní xi k'ogtsò, xi bakó, xi síkinchja jos'n tsen, jos'in matsen, jochine, jonje, jotjínle jngo cho jngo chjotg, nkjin sa jkoyag kjoa xi bakó.

Itjió k'a choa: **xé 'báa, tìbijnoo**/ nangui **ndási** k'og tsà **'nyi'nde**.

Tjngoyài én jtoá xi tjió nanguiniì, kui chjuéjin én xi tjió xinguaniì jñanile xi bakìtle.

Jè nd'ia _____ ts'ení Chájbaa.

**xi to
chole kji**

Jè nd'iang _____ kji.

'mbá

Jè xon _____ xi ts'e kjoanacha
yá tsakát'a ya jña tíjna nd'ia xkósònle
ngxinandáa.

sgse

Jè naxinandá Ni'yá n'ión _____ kji.

'mbá

Jè xjaó _____ jña maskásòn
ts'ení nd'iachjinexon.

ngskákji

Aón é́n kjit'ajokji chjii.

Chótsenjinlaj ya Xon s'exkiq̄li, aón é́n kjit'ajokji tjasjaijin k'oq̄ chjii nanguiniḡ joni choq̄ xi tíjna choya.

Je tsoti siskáá

Chótsenlaj̄ xon xi kàchòt'ayàì k'oḡ t'èndai xá xi tjióq̄.

K'janga kátatjomitjen-ya ngayeje kjoachjinele chjota jchinganá, jè nd'ia xkósònlè ndi "k'ien Sobi Kántjoa" kaq̄ chjotaxá Ni'yá xi tjió yá nd'abaseen nd'ai, k'oas'in:

Nchjamañale

Ngats'i ndi xti yáncjin xongó xi matsjoale siskánacha nga tjsóejin xi k'uejnaya ngajaolè Chjoón Ndájbe xi b'akagle nó xokjii, is'in tjinéle kujtjosón:

'Ndee kao nixjii: Ya k'oakoan ya sòn xjáo xi kijna tjen jennui nd'iabasen Ni'yá, chqa nó nga koanzoon, xipe xja aón nó chan' ndo nó aón yobá kaoni najan.

Nga s'et'axon: Tix'a'ndeni tojo nga je tibitjo xon xokjii, nánda to ngotjótse sa chale nga koajt's'ia s' exjoale k'oḡ to kjoatjáoñi, a liyme xi koanchji.

Xi tinnijé:

- Xon kjaxon, jaó ntsja xi to sénéle kaq̄ xi ñaki kui.
- Jaó sèn xi to nkjain, xi to jko matsen.
- Xi basents'iani xja'aón sa ndá kan aón nóle.
- Xi ndanchja énná kaq̄ kastia.
- Tsy'óle yáncjin xi tjin nanguiná k'oakjá xti yáncjin xi siskánacha.

Kjoa xi kujinchjayani: Je xit yáncjin xi siska koán koakó tojnanié xkósón, xi te'e chjota jchinganá, basents'ia jingo én tsjoa, jingo én najmichá. Kujinchjá nga énná kaq̄ nga kastia k'oḡ to ngotjótse te'ndele.

Xi k'uechjilè: Jè tjeéjin jokjoan chjota xi nda beskon jotjinni xkósónlè naxinándá k'oḡ chjile énlè jokjútso.

Xi sitjaócha:

Xi k'uejna titjón: Koaj k'amje kjoatjáo jngo jia xín naxinándá.

Xi koan jaóni: Koaj k'amje kjoatjáo jngo i jin naxinándá Naxintaje.

Xi koan janni: Koaj k'amje kjoatjáo jngo xi te ini'nde xi nchjani naxinándá.

Táa jme xi tichajin: Táa jme kjoa xi tichajin, jè xi b'akagle kjaoyani k'oḡ jè k'uendajin.

Naxinándá Ni'yá xi nchjani Naxintaje, xia'aón jan chan majee, nó aón yobá kao najan.

XI SIKASEN ÉN XI TJIÓB'ÉNDÁ KJÓA
Nd'ia xkósónlè ndi k'ien "Sobi Kántjoa"

JÑA SATÉNA XA'NDA TJOTJO

Saténa:

- Xo'nda xkuén, nga kiló \$ 50.00
- Xa'nda tjiókòn \$ 70.00
- Nga xki jngó chjáo \$ 2.00 (pieza)

Chjónangui ya:

Ndá Yákoon, xi nchjani Laote kao Ni'yá, ya nd'iale na Áróò, tsà mai je ya ts'e Nañááq̄.

¿Jmé xi mangósòn ngajaò xon xokjoan?

¿Jméni xi tsì mangósòn?

Tijngoi én xi tǐnijéli.

Jós'ì machjén:

Xon xi ts'e kjoaniskánacha

Xon sík'atjibí éen

Jñáni machjén:

Xon xi ts'e kjoaniskánacha

Xon sík'atjibí éen

Xá jàn

Xá xi s'echoa

Jè nchjáaxtií káo chjota jchíngaa:

- To jko xon skótsenle nga sikinchja jme xi títsò xon xi tjomitjen nga s'ejna kjoajtín.
- K'ueyaxkon jñani sokósjai én xi machjén nga s'enda jngo xon xi tjomitjen nga s'ejna jngo kjoajtín.
- K'uexkia xi n'íon k'oa k'uet'axkon jña tíjna én xi n'íon chjile, k'oate sichjén éen jokjuitsò tsà 'ya xi n'íon tsjoakjoo káo tsà 'ya xi jame to ts'è ts'è s'ín.
- K'uenda jngo xon xi tjomitjen nga kjoajtín s'ejna.
- K'uenda xon k'oa ya kooiyakoo ngaya xi machjénle, kjoayaxki ánni nga kui skíni, 'yá xi skíle k'oa jmé xi kjuitsò.
- K'uendayanda xon xi b'énda, xi skótsenjinle joni: choa xi sík'atji jtale éen, xi nangui, xi ngabasen, xi choa ng'a káo xi n'íon ng'a fane, káo choa ngósòn, jos'in sinyá éen káo kja'áin xi b'a ya jko xon.
- Skót'ayàjin jos'in machjén én basén kja'áin.
- K'ueyaxkon ngaya xi machjénle nga s'enda jngo xon.
- K'uejintokòn jme én xi sík'atoya jngo xon.

Chótsenlǎj sén xi tíjna nanguinii.

Jyó tǎyo, 'yani xi
mele kujinchja tíjtjòn
kàtamjéng'a ntsja k'og
tsjoá kujinó'yaleé xínguiá
nga kujinchja.

Kàtab'éxkiq̄k̄q̄l̄li xi tsòyal̄li k'oq̄ k'iq̄ t'èndajin xi ḷtsò.

¿Jñáni 'yai nga k'oq̄ama jokjoan s̄én xi kàchòtsenlaj?

¿Jmé xi tjiófaòyani tsàk'oq̄ chjotq̄ xokjoan?

¿Jós'in machjén tsàk'oq̄ xon xi tjomitjen nga s'ejna kjoq̄jtín?

T'èxkiǝi kja'ain xi y'a jkǝ xon xi tijnǝ k'ǝǝ k'ia
t'èndajin xi tíchònguilli nanguinii.

XON XI TJOMITJÉN NGA SEJNA KJOAJTIIN

Ya nd'ia chòt'ayà "Ignacio Zaragoza", xi tijnǝ ya naxinandá Laotee, xi nchjani Niyá, Naxintsje. Nànda kjoan choǝ jaò nga koanxòon nga xipe, tejaò chan jiin, nó aòn yobá kaoni ñajan, ya nd'ia xi je kàb'axki; tsakatiòjtin xijchále xtií, ngatitjònle nd'ia chòt'ayàǝ kaǝ xi xále xijchále xti y'a, jè xi Cháli Nguijao Tojtsin' mi kaǝ xi Cháse González' mi, nga tsakjaóyani jos'in koatiòndale nga koai siskánacha xtií, jè xá xi koan ya Ndániyaa nga aòn, jaon kaǝ ñato chan to, te kuini nó xi timaa nd'ai. To xije tsak'axki kja'ainle chjotǝ xi tjióbasen, kis'etsiakǝ kjoajtiin, jngo kisasennda xi skómitjen xon k'ǝǝ jè kitjuéjin xi Chátóó García' mi. Nga nd'ajin tsakjaónajmi, kis'ele kixi nga jaò kicha fijbe koajngui xi koaikǝ xtií k'ǝǝ kan kan bixo koaiyani xijchále xtií nga jngó jngóo. Nga je koan, niòn kis'enèle xijchále xtií nga sixátiya k'ǝǝ ngatsi koan' ya xi sicha ánni nga nda kàtab'axkini kja'ainle nd'ia chjinexon.

Xi je jet'a xi kichobàyani, kisikjiet'a kjoajtiin, nànda kjoan choǝ ño nga koanxòon nga te kuini nixjiin. Chjile kixi xi kis'enda k'ǝǝ liya xi koan koasennè, k'ǝǝ tjomitjen xonle kjoajtiin jotjin xjoǝ machjén, binyané ntsja xi tsakatiòbasen. Tsjoá éne.

Proft. Cháli Nguijao Tojtsin
NGATITJÒNLÉ ND'IA CHJINÉXON

C. Cháse González
NGATITJÒNLÉ XIJCHÁLÉ XTII

C. Chátóó García
XI KISKIENMITJÉN XON

B'exkiq̄ k'oḡ kja'áin nga k̄oḡ énnq̄. Én nḡxínni chjotq̄ nanguiny'án

Jè jotsò kja'áin xi y'a jk̄o xon xi kàb'èxkiq̄i. ¿Jmé xi títsò tsàk'oḡ xon xokjii?

K'oḡasi ¿Jmé én xi koansjalii i jin xon xokjii?

Nd'aj̄ t'èxkiq̄i xon xi kitjomitj̄en nga kis'ejna kjoq̄jtín k'oḡ tjanđiánguilaj̄ xi tjió nanguinii jñanile xi b'akq̄ole.

a) Jè kja'áin xi y'a jk̄o xon:

Xon xi tjomitj̄en nga s'ejna kjoq̄jtín.

Xon xibixaqn.

b) Nixjin nga kitjomitj̄en xonle kjoq̄jtín xi ts'e nga kq̄aj̄ sískánq̄cha xti:

Tejaò chan jíin, nó àn yobá kq̄o ñajan.

Jaò kında kan, nó àn yobá kq̄o ñato.

ch) Naxinandá jña kis'ejna kjoajtín:

Lqotee.

Ndájeé.

e) Jè chjotq xi ya ts'e kuí tsakjaóyani nga:

Tsakatiòndale jos'in koaj
nga koaj sískánqchq xti.

Tsakatiòndale nga koaj
k'ièma tsjoakjog xti.

f) Jngo kixi xi kisokole jèní nga:

Jngo kichq fijbe koajnguú xi
koajkqo xti k'oq kan kan
bixq taon koajiyani xijchále
xti.

Tojè xijchále xti skósònle
josikqo nga koajkqo xtile.

T'èxkiq xi itsò.

A tjjinlì nga...

Jngo **xon xi tjomitjen nga kjoajtín s'ejna**, kuiní xi tsjoá éen joma jofe, jotsò xi faóyani naxinandáa k'iganga batiojtín k'oq jè kixi xi fichó, kuiní xi tjínèlè s'et'axon k'oq xi nìk'iéjnatjaò.

Jngo xon xi tjomitjen nga s'ejna kjoḡjtíin tjinèlḡ s'eḡe:

Kja'aín xi bakó: 'Ndee, nixjiin kaḡ chḡḡ nga s'enda k'ogḡ kaḡ kja'aínlḡ xi fayojin kjoḡ.

Xi bakóxkon: Jñani sík'axki jme kjoḡ xi chobàyani ya jin kjoḡjtíin.

Yao jele: K'ogḡtsò ngayeje xima nga s'ejna kjoḡjtíin. S'et'axon kjoḡchobà'a xi s'e, jotjín ma xi nchjḡ kaḡ jme xi tsò, kaḡ kixi xi sokó nga je mangósòn énlḡ xijngo xijngo.

Nga s'exjoà: Jè én xi s'et'a jngok'à jame mangósòn ngayejee, s'ejnat'a jochon fet'a kjoḡjtíin, sáa kaḡ nóo nga s'ejna, kja'aínlḡ kaḡ ntsja xi tsjoá énlḡ.

T'èndajin kjoḡ xi tjió nanguiniḡ.

Jè jotsò xi kàb'èxkiḡi, ḡjméni xi s'et'a jngo xon xi tjomitjen nga s'ejna kjoḡjtíin?

T'èxkiq̄i én xi tjióya ngaya xi t̄jna nanguinii, xi kjue koan, chótsejnlai xi b'akaole nga tjomitjen xon xi ts'e kjoajt̄in k'oq̄ chjii yā nanguinii.

Yao jele	Kja'aín xi bakó	Jos'in fi kjoq̄	Kjoq̄ xi satióx'oá
Kixi xi sokó	Xi fichó	Nga s'exjoà	Xi bakóxkon

Nd'ai nda chót'ayà nguindiai jos'in s'exkiq̄ xi n'ión. Nga k'uéxkiq̄i t̄ichjain én tsjoakjoq̄ s'in kq̄ én xi joxi to s'in ts'è ts'è tsò nga b'éxkiq̄.

¿Jósii nga k'uéxkiq̄i tsà tsjoa t̄jinlii k'oq̄ jósii nga k'uéxkiq̄i tsajme xi koan ngatsi kijinlii?

- Kuiyondaá jos'in koq̄i xtiij nga koq̄i sískánq̄a.
- Jngo k̄icha fijbe kujnchí k'oq̄ kan kan bixō kujnafiiani.
- To xije tsak'axki kja'aínle xi kichò kjoajt̄in, kits'ia kjoajt̄in, xi koan kisasennda xi kiskomitjen xon k'oq̄ jè kitjué xi Kevin Chátōó García 'mì.
- Kis'enèlè xijchále xtiij nga sixátíya k'oq̄ nga k'oakjoàn chon kujichò jochon t̄ichoyàlè ánni nga nda kátab'axkini kja'aínle nd'ia chjinxon j̄na kòt'ayà xtile.

Tjasjajin ya Xon s'exkiq̄lì xi “An ñáa xi mana b'enda b'echjinē” 'mì, tèk̄iakoq̄i xi n'ión xi ñatjen chòt'ayàì, t̄ichjáiin éen jobixoán tsjoa k̄q̄ nga ts'è tjínná.

Chòtsenjinlq̄i jos'in b'èxkiq̄i nga n'ión.

- ¿A jeé kjiman'iónjin nga b'èxkiq̄i axo tojo bijkonní?
- ¿Jmenì xi tojo ñ'ai malii nga b'èxkiq̄i?
- ¿A títjòn b'èxkiq̄ choyai k'ianḡa b'èxkiq̄ xi n'ión?

A lì nìchajin jìn nga...

K'ianḡa b'èxkiq̄i xi n'ión, machjénnì nga tjenguini, koansjailii jmenì xi mele b'éyangjmí xi b'énda xon, ánnì nga nda kjoq̄'as'enjinle, nga ñaki nda koanjinle xi nr'ué nga s'exkiq̄.

K'ianḡa b'èxkiq̄jinlq̄i ch̄jotq̄, tjínèlè chòtsen-a sak'oq̄i xi tjiónr'uélii, joxi to tinòkjoq̄i t'iaín ánnì nga kujnyañonillii k̄q̄ nga nda koanjinle xi b'èxkiq̄i:

- T̄ikak̄inlq̄i jos'in nga nda kujnr'ué, s̄ik'ietinníi jtali, s̄ikinchníi jtali, tsen s̄itsòì jñani nga tíjna ngan'iónlè xon.
- K'oḡ tsà kjimatsjoakie xi tjiónr'ué, to nguìsq̄a sa nda k'uéxkiq̄i ánnì ngatsì koansilè.

T'èxkiái xon xokjii.

Jè Nalía nkjìn jkoyag tsojmì xi ì majchá 'ndená fikaténa ya ndítsin Najngag, tjin tsojmì xi ya fikatse ya nangui Tx'á ján, k'oa tjin xi ya ndiá Somiyè fijk'á, Nga nda síxki jokjoan tsojmì xi batse, jè Chájbàg b'èt'axon jokjoan tsojmì xi batse kao jotjin s'enguile tsojmì xokjoan. K'óamani nga toje tjinle jotjin taon b'a k'iana fikatse tsojmì.

¿Jós'in machjénle jè Nalía jè xon s'et'axon?

B'exkig k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

Chótsenjinlaj k'og nda kjoàn t'èxkigjè jè xon s'et'axonle tsojmì xi batse jè Nalig.

<i>Jótjin</i>	<i>Kja'aínlê tsojmì</i>	<i>Jótjín chjílê</i>	<i>Jótjín s'engui</i>
5 kàxg	Tobà	\$30	\$150
3 kàxg	Tojndi	\$30	\$90
2 naxáa	N'ójtsée	\$100	\$200
20 jtée	Yánichaa xkog	\$5	\$100
10 niso	Najmá jmáa	\$15	\$150
2 ròag	Ngjmé nyikg	\$45	\$90
Jótjín fichó ngayejeë:			\$780

Jè jotsò xi kàb'èxkìqì yà xon s'et'axon, chjii nanguinii jè én xi bakìnlè nga jngó jngó kjoq:

jótjón kja'aínlè tsojmii Jótjín chjilé jótjín s'engui

- Jè ngaya jña s'et'axon jo'mì tsojmì xi binda jí'mì _____.

- Jè ngaya jña s'et'axon jotjín tsojmì tsakatse Nalìq ii'mì _____.

- Jè ngaya jña s'et'axon jotjín chjilé nga xkì jngó tsojmii jí'mì _____.

- Jè ngaya jña s'et'axon jotjín s'engui ngayejee tsojmì xi binda axo xi machjí jí'mì _____.

A 'yaní nga...

Jngo **xon s'et'axon** kuí s'endani k'ìngga nìkatióch'in jè én xi bakó. Nga jngó jngó ngayaa jko **xon s'et'axon** b'aá én joni **jótjín, kja'aínle tsojmii, jótjín chjilé**, b'antjaiyání én xi s'et'a, yá tsòni jmenì xi b'ét'axon chjotə. Tə kuiní xi nda s'ejintokòn jos'in machjén, k'ìngga kui xi machjén nga s'et'axon ch'in ch'in tsà jmenì.

Jè Naq̄iaq̄ yaq̄ó ki ya Jnróye ján, jaò xomànaq̄ xó ki, kisíxki xó k'oq̄ to jexò 'ndí kja'mele xi Chátóó 'mì kisik'iéjna'nda ndí kjoamq̄le jña baténa tsojmì k'oq̄ jngoxó xon s'et'axon kisijéle jñani k'uet'axon tsojmì xi koq̄tèna nixjin xotjin.

Jè 'ndí kja'mele Naq̄iaq̄ ixó kjoan xi tsakaténa: 10 Ndásjaq̄ xi \$8 chjile, jaò xon ndáxi xi \$65 chjile, 2 xon fate xongó \$20 chjile, 5 kilo chjqó xi \$15 chjile, 3 yáchji xi \$4 chjile, 7 xon xima chjijòn xi \$10 chjile k'oq̄ 2 jti xjoakichq̄ \$18 chjile.

- ¿Jmé xi cha sale jè ti kja'mele Naq̄iaq̄ k'ianaq̄ koan sinda xon s'et'axon?
- ¿Jótjin ngayaq̄ s'ele xon s'et'axon xi sinda ti kja'mele Naq̄iaq̄?

T'et'ai i jmenj xi k'oq̄ ngayale jè xon s'et'axon xi sindai.

T'èt'axojn k'ogə tijngoyài jmenì xi síjèlì.

Jótjin	Kja'aínle tsojmì	Jótjín chjile	Jótjín s'engui
Jótjín fichó ngayejeë:			

Chótsenjinlaj k'ogə t'èndayai xon s'et'axon xi kànìndai.

- Jè j's'in kàchji jótjín nga jngó jngó jkoya tsojmì xi kàsaténa.
- Jè kja'aínle tsojmì xi kàsaténa.
- Jè jotjín chjile nga xki jngó jè tsojmì xi kàsaténa.
- Jè jotjín fichó ngayejeë tsojmì xi kàsaténa.

Chótsenlaj kjoa xi tjió k'og t'èyaxkoin jos'in machjén én nchjakja'aín nga kao énná.

An, nga s'asa tijnakoan, kjoan'ión kjuián nga s'ejna kjoajtín, a sasénnoo, ninga tsì sasénnoo.

¿Ánni tsà tosa jè kàtafi ngajaolli, ánni tsà tosa jè tili kàtafi?, jeé n'ión koanjchíngai, ngo je ngó likui te chókjoanilii nga chjain ndsokui, kàtamakjainli, a li k'ogjìn síkji xjoa mai.

likui kjuián an, ts'è ñáa, tosa ji t'in.

Jòon tjinèlè tojo k'oas'iaon, tjinèlè koanguión nga kjoajtín satió k'og nga ma xábaseen, kuí xi chjilé, kuí xi x'in niñá, ánni nga k'ogte kui ndiá kujnyayani jè xokjoan s'a tjióyà ndsao.

Jin xi chjotg jchíngai jin, xábaseén koanjchínga jin jin k'og ngatsjainí nga b'aìngan'iónlaj jin ngxinandáa.

T'èxkiǎi kjoǎnjǎmí xi fa'ait'à ngaya xi je kàfa'atoǒ k'ǒǒ
t'ijngoyàì kjoǒ xi tjió nanguiniì.

_____ kjoǎn'ión kjuián nga s'ejna kjoǎjtíin.

_____ kàtafi ngajaolii.

_____ t'in, ts'è náa, tosa ji t'in.

_____ xi chjotǎ jchíngai jin, xábaseén koanjchíngaa
jin jin.

_____ tjinèlè tojo k'ǒǒs'iaon, tjinèlè koanguión nga
kjoǎjtín satió k'ǒǒ nga ma xábaseen.

_____ jè nchjáaxtii k'ǒǒte kui ndiá kàtakjué.

T'èxkiǎi xon xi tijnag.

A 'yaní nga...

Jè én ngajao chjotǎ jèní én xi sík'axki chjotǎ, cho kǎo tsojmii, jàn jkoyaa
tjin, nga to jngóo kǎo jngo jtín chjotǎ. Kuí xi **an, ji, jè** tsò.

Nga én ngaxinnì machjén, jè én ngajao chjotǎ maá se'jna tíjtòn k'ǒǒte ma
s'ejna fet'ani jngo én jtoáa, jameé lik'ia fi'nyòbasen. Is'e joni chǒǒ xi itsò:
Aán kitòka kǎo kitòka an. Nga kastǎ itsònile: *Yo corrí o corrí yo.*

Jè xi ñá tsò jaò jkoya tjin, jngo xi **ñá** tsò, xi nguì jngo; **jín** tsò.

Jè xi **ñá** tsò k'já machjén nga b'axkì ngats'i xi ya tjió, nga to jngo kin'ión nìkaḡ ngats'i, a lì'ya xi njengui, jngo xon, jngo ch'á ma ngats'i, k'ogḡ jè xi **jín** tsò, jngo jtín mani chjotḡ, tḡnga tḡ choá xi b'axkì k'ogḡ nìkinjengui k'a.

Maá tḡ machjén kixì én jngoya kja'aín chjotḡ, tḡnga xi kaḡ énná, jameé ngantsjai fít'akaḡ jngo én xi k'ogḡtsò jos'in jngo chjotḡ joni xi jtsò:
ji kijndai, jè se, ñá kichá, jjin tsakixkàin jin.

**Yḡ tḡnkjìnlḡi tokòin jotsò xi s'akjoàn kàb'èxkiḡi k'ia
t'èndajin kjoḡ xi hḡtos.**

¿Jméni xi én ngajao chjotḡ 'mì?

¿Jós'in machjén én xi ñá tsòḡ?

¿Jós'in machjén én xi jin tsòḡ?

B'exkija k'og kja nga kao énga. Én ngxínni chjotg nanguiny'án

Chótsenlaj sén xi tjiót'ále nga jngó jngó én jtòa, tijngoyài kao én kja'aín xi b'akaqlé.

Jòon

An

Jè
xokjoan

Jè

Ñá
kao
jin

Ji

Chálijóo tòkayà ndiáa.

_____ tòkayà ndiáa.

Jè n'aing kao an b'èxkija
kjajaóni jin.

_____ b'èxkija
kjajaóni jin.

Chá Migue, Chásée kəo Chálii
sískákəo xtij.

_____ sískákəo xtij.

Jè xkiə, nında kəo natsée yá
tjín yə ngui jñájcháə.

_____ yə ngui
jñájcháə.

An b'enda xá xi satióna.

_____ b'enda xá xi
satióna.

Ji nìkjanet'ai xontjoə.

_____ nìkjanet'ai
xontjoə.

Chótsenlq̄j xon xi kàchòt'ayàì k'oḡ t'èndai xá xi tjióq̄.

XON XI TJOMITJÉN NGA S'EJWA KJOAJTJÍN

Yá nd'ia chòt'ajà "Ignacio Zaragoza", xi t'jina ya naxinándá Laotee, xi nehjani Ni yá, Naxintsje. Nànda kjoan choḡ jab nga kooxbon nga xipe, tejab chan j'in, nó aon yobá kaoni najan, ya nd'ia xi je káb'axki, tsakatiéjtin xijchále xtií, ngatitjónle nd'ia chòt'ajà koo xi xále xijchále xti y ayjé xi Cháli Ngújao Tejtsin' mi koo xi Cháse González xi kean ya Ndáni yaa nga aon, jaon koo nato chan to, te kuini nó xi tima nd'ái. To xije tsak'axki k'ja áinle chjotq̄ xi t'jibbasen, k'is'ets'isakoo k'jeajtin, jingo kisasenna xi skómitjen xon k'os je kitjuéjin xi Chátos García' mi. Nga nd'ájin tsak'abnámí, k'is'ele k'ixi nga jab kicha fije k'ojngui xi koo'koo xtií k'os kan kan bixo koo'jani xijchále xtií nga jngó jngóo. Nga je kooan, n'ion k'is'enele xijchále xtií nga sixátiya k'os ngatsi kooan ya xi sicha ánni nga nda k'atáb'axkini k'ja áinle nd'ia chjinexon.

Xi je jet'a xi kichobá'jani, kisik'jet'a k'jeajtin, nànda kjoan choḡ no nga kooxbon nga te kuini nixj'in. Chjile k'ixi xi k'is'enda k'os h'ya xi kean keasenne, k'os t'jomitjen xonle k'jeajtin jotjin xjoo machjén, binjáne mtsja xi tsakatiébasen. Tejja énlé.

C. Cháse González
NGATITJÓNLE XI CHÁLE XTIÍ

Prof. Cháli Ngújao Tejtsin
NGATITJÓNLE ND'IA CHJINÉXON

C. Chátos García
XI KISKIENMITJÉN XON

Jótjin	K'ja'ainlé tsojmii	Jótjin chjilé	Jótjin s'engui
5 kàxg	Tobà	\$30	\$150
3 kàxg	Tojndi	\$30	\$90
2 naxáa	N'ójtsee	\$100	\$200
20 jtée	Yánichaa xkog	\$5	\$100
10 niso	Najmá jmáa	\$15	\$150
2 ròag	Najmé nyikan	\$45	\$90
Jótjin fichó ngayejee:			\$780

¿Jmé xi mangósòn ngajaò xon xokjoan?

¿Jménì xi tsì mangósòn?

Tijngoi én xi tǐnijǐli.

Jós'ì machjén:

*Xon xi tjomitjǝn nga s'ejna
kjogjtǐn*

*Xon
nijngoyàa*

Jñáni machjén:

*Xon xi tjomitjǝn nga s'ejna
kjogjtǐn*

*Xon
nijngoyàa*

Jè xá xi tjió nanguini yá kòkòlì jñatjén kjimalì i jngoyà xokji.

Chjuéjin jngoi xi b'akəle k'og jngo X t'èchəni xi kui.

¿Jñánile xá xi nguìsə ñ'ain koanlì i jngoyà xokji?

- () Nga tjenguini k'ogbixón jme xi títso jngo xon s'exkiə.
- () Nga s'endajin xi chjònangui nga je s'exkiə.
- () Nga s'enda kəo nga s'endajin xi chji.
- () Nga s'exkiə xon k'og nga nikitjosòn jos'in b'énè.
- () Jè kjochjine xi ts'e énná.
- () Nga s'endajin xáa nga je s'exkiə jngo xon.

Chji jme xi koanlì i jngoyà xokji.

T'èt'ai i jmeni xi melì nga tjuét'ale xon xokji.

T'èndai xi tǐjna nanguiniǐ.

T'èyaxkoin jmé ngaya xi tǐnchjayani, xi kjué koan, jngo ndiá tǐkat'alǎǐ xi kui tǐnchjayani.

K'ogs'in tís'ejintokòn ngats'i ndí chjotǎ xi tsjoakie xi nìskáa, nga kantè jngo sá mayo s'ejna jngo kjoanìskánǎchǎ ts'e xi bichons'en yǎ nǎxinandá Najngaǎ...

Xon xi tjomitjen nga chobàjtín.

K'ogs'in nìkasén énlǐ nga ǐ tǐchoyàlǐ ǐ jǎna kijna ni'ya chjinexon nyaon tanjìòn, nànda nga choǎ ñajan, to ǐsá nǎtjín xá xi nòkjoanilǐ xi t'ats'e ndí tsòtilǐ xi ǐ tǐkòt'ayà...

Xon nìkasénkjoǎ.

ǐ nangui Ndáchjǎ'a, nga kjoan kan chan to, nó aòn yobá kǎo ñajan, tsakjáoyani jos'in tjóx'a ndiáa ngats'i chjotǎ xi yǎ tǐjn k'og kis'e jngole kǐxǐ nga tǐjónda ngats'i k'og nga tsi'ya xi k'áingǎ kjuitso nga ts'eéni kjoanda ngats'i nǎxinandáa...

Kjoanìskánǎchǎ.

Tjngoyai ngaya xi tjió nanguini jmeni xi tñijéli.

Xon nìkasénkjog	Xon xi ts'e kjoanìskánacha	Xon xi tjomitjen nga chobàjtín
<p>Jè xon nìkasénkjog kuiní xi:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Jè xon xi ts'e kjoanìskánacha kuiní xi:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Jè xon xi tjomitjen nga chobàjtín kuiní xi:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>Jè xon nìkasénkjog machjén nga:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Jè xon xi ts'e kjoanìskánacha machjén nga:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Jè xon xi tjomitjen nga chobàjtín machjén nga:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Tjandiánguilaj én kjit'akja'áin xi tjiójin ya én xi tjió nanguiniij.

- Jè ch'ótjilē nḡḡ jeé n'ión kjue.
- Kitjot'aó kichandolē xé xokjii, yá'mbá xó tíbate nga k'oḡkoan.
- Jè tíndsolē pajcháḡ jḡḡ xó tsakjièn tá k'oḡ tífajét'ain xi ts'e jḡḡ.
- Jé chjotḡ jchíḡḡḡ jḡḡ ñaki nchjá chḡḡḡ tḡḡḡ sa'nda ngas'a.
- Nda tjínni kḡḡḡ kuitjòsònnḡḡ jos'in tinyanijáa.

T'èxkiqaj én jtòá xi tjió nanguiniij k'oḡ tijngoyàni én xi tjió xinguaniij xi bakìnlē nga jḡḡḡ jḡḡḡ kjḡḡ.

Jè tíndsolē tsiniḡḡ n'ión

_____.

xkuéen

Jè niá xi tijnana ya nd'iang

_____.

san

Jè lòxḡ _____ xi ba
ya nangiḡḡ líkui tsaka nd'aj.

'nyíj

Jè yáḡ _____
kuilḡ nga niḡjinlē jtsí.

ḡskákji

Jè chikín _____
a líkui tí.

tsjoalē síská

T'èxkiq̄i xon xi t̄jna nanguinii, xi k̄juē koq̄n k'iq̄ t'èchoq̄i j̄ña
t̄jió én basénkja'áin.

Kja'ái kja'áin s'ín nga jngo jngóo chjota

Nga jngó jngóo chjota kja'áin kja'ái s'ín.

An n'ión t̄o jyò s'ian, lìkui k̄joasi, lìkui k̄joats'en tsjoak̄ie,
k̄joand'étokòn sichjèen nga t̄isijcháa yaong.

Jè xìnguiq̄, t̄jín xi k'oḡte n'ión tsjoak̄ie nga síxá, n'ión t̄o k'a xi j̄ame
ts'èngui choa, t̄onga jè xínk̄jín n̄ang, a lìkui mangósòn j̄in.

T̄ikja'aitsjen ngot̄jòì jón'ìai ji, jón'ìao jòn, jós'ín xik'aq̄.

Sak'oḡa ìxian an nga sikja'aitsjen, ánni ngatsì mangósòn ñá ñá.

**Yq̄ Xon xi bakó jos'in kjimalii xi b'akaq̄le jngoyà xok̄jii,
chót'ayàj̄in nguìndiai, kàtabasènkq̄olì jè chjota xi tsòyalii.**

Kja'ainle chjota xi kòt'ayà:

Jos'in b'et'a xi n'ai

Jos'in b'et'a xi na

Kja'ain

T'echoqi yá xi ikji jñani nga tsoá k'ogs'in bitjosònle
Jos'in tinchjig nga jngó jngoyáa.

RFE o CURP:

Jngoyà jngo

- Síchjèn kjoamãna xi machjènle xi tjenguini bakó én xi tsoá jngo xon s'exkig.
- Nga s'exkig maá bekon jme xi y'a kao kjoab'aitsjen je xi tsoá jngo xon s'exkig.
- B'éxkig xi n'íon k'og tsen matsen nga tíjòn b'éjnanda jme xi b'éxkig.
- Bekon jme xi tjinle, jme xá xi y'a k'og jos'in machjén xon xi én ngjmí xi koanxkgo jngoyà xokjii.
- Nga s'enda jngo xon, síchjèn ndiá xi tjinle machjé xi is'in fi: nga s'ejnanda xi s'enda, nga s'enda kao nga s'endajin xi s'enda.
- Je b'éts'ikago nga b'éndanya xon xi kji, síkuinda nga síjngot'à kao nga fa'áxin én xi chat'a axo én xi kason.
- B'exkon nga kao énle basènts'iani tjen jàn kjoagjhine xi machjénle énle xi kiskòt'ayà i jngoyà xokjii.

Tsjoanáa kixi nga nda kitjosòn jme xi síjé i jngoyà xokjii.

Nga kis'enda _____

Kja'ainle kao choq ntsja chjotq xi tsòya

Jngoyà jaò

- B'et'axon éen kao kjoab'aitsjen xi sokóle nga síchjèn kjoamãng xi tjenguini bakó nga te kjieni s'exkig jngo xon.
- Kaya xkon jmé én xkog xi tsoá jngo xon s'exkig.
- B'éxkia xi n'íon k'og b'et'axkon én kao kjoab'aitsjen y'ai xi tsoá jngo xon s'exkig.
- B'éyaxkon jme xi tjinle k'og tsoá bekon jme xá s'endani jngo xon s'exkig.
- Síchjèn kjoanikjaya xi machjén nga chji: kjoas'ejnandale xi s'enda, nga s'enda kao nga s'endaya xon xi chji.
- Kjinda k'og sík'antjaya xon xi b'énda k'og tsoá síkuinda yaojele, síjngot'à k'og sík'antjaya éen.
- B'exkon nga kao énle basènts'iani tjen jàn kjoagjhine xi machjénle énle xi kiskòt'ayà i jngoyà xokjii.

Tsjoanáa kixi nga nda kitjosòn jme xi síjé i jngoyà xokjii.

Nga kis'enda _____

Chjuu ñeje yaxù nu xopunte

Jméni xi koanle

B'exkig k'oa Kija nga kag éna. Énlé chjotg nanguiny'án

Jmé xi koanlii

Jmé xi koanna

Jós'in koanchjéna

Kja'ainlé chjotg xi kòt'ayà

Nga kis'enda: _____

'Ndeeg: _____

Kja'ainlé chjotg xi tsòya